

การดำรงวิถีชีวิตของชาวมอญ ในนครนายก

บทกัถย่อ

ชาวมอญนครนายกได้ตั้งถิ่นฐานและสืบทอดวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของตนมาตั้งแต่สมัยอยุธยา กระบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศให้ทันสมัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ทำให้การดำรงวิถีชีวิตแบบมอญเป็นไปอย่างยากลำบาก อย่างไรก็ตาม สังคมของชาวมอญนครนายกยังสามารถคงอยู่ได้ด้วยสายใยสุดท้ายคือ การนับถือผีบรรพบุรุษซึ่งแสดงออกโดยพิธีกรรมรำผีมอญ

ชาวมอญนครนายกยังยึดมั่นและประกอบพิธีกรรมรำผีมอญอย่างเคร่งครัด การรำผีมอญนับเป็นสัญลักษณ์สะท้อนความเชื่อความคิดสภาพแวดล้อมซึ่งเป็นปัจจัยกำหนดวัฒนธรรมโดยรวมและการดำรงอยู่อย่างกลมกลืนตามวิถีชีวิตของสังคมมอญซึ่งมีความสามัคคีและพอเพียง ที่สำคัญคือ การที่ผู้คนตระหนักในพิธีกรรมดังกล่าว

ยังอาจเป็นแนวทางให้ผู้คนได้เข้าใจและค้นพบวิถีการแก้ปัญหาที่สังคมสมัยใหม่กำลังเผชิญอยู่ได้ระดับหนึ่ง

กล่าวถึง

ปัจจุบันการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ท้องถิ่นศึกษา วิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมภูมิปัญญาของท้องถิ่นเป็นเรื่องที่กำลังเป็นที่สนใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นที่ยอมรับกันว่า การพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ทำให้สังคมหลงทาง สังคมที่เคยเป็นสังคมที่พึ่งพาตนเองได้หรือสังคมที่พอเพียง กลายเป็นสังคมที่พึ่งพาตนเองไม่ได้ วัฒนธรรมหรือวิถีการดำเนินชีวิตของสังคมและผู้คนไม่ยั่งยืนอีกต่อไป เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือ สังคมได้เปลี่ยนจากการผลิตแบบยังชีพเป็นเศรษฐกิจการตลาด สังคมดั้งเดิมของเราซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรมต้อง

เปลี่ยนเป็นสังคมอุตสาหกรรมและเป็นส่วนหนึ่งของโลกทุนนิยมวัตถุนิยม¹

ปัญหาที่เกิดขึ้นส่งผลให้มีการหันกลับมาพิจารณาตัวเอง ศึกษาวิถีชีวิต วัฒนธรรมของตนเองอย่างจริงจังอีกครั้งหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-4) ต่อเนื่องถึง ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-9) ซึ่งมุ่งพัฒนาคน พัฒนาสังคมชนบท พัฒนาเกษตรกรรม ควบคู่กับอุตสาหกรรม หันไปหาภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อดำรงวัฒนธรรมดั้งเดิม ปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ นำสังคมที่เคยพึ่งพาตนเองได้ในอดีต กลับคืนมา สร้างสังคมที่พอเพียงและสิ่งที่สำคัญคือ ปรับระบบการศึกษาเพื่อเข้าใจ และเป็นประโยชน์ต่อชุมชนอย่างแท้จริง²

จากแนวความคิดนี้เองทำให้เกิดความสนใจเกี่ยวกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมที่สืบทอดมาและปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ตลอดจนแนวความคิดในการรับมือกับปรากฏการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น โดยการศึกษาและส่งเสริมให้สังคมตระหนัก รักษา วิถีชีวิต หรือวัฒนธรรมประเพณีที่ปฏิบัติมาช้านานไว้ เพื่อให้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมดังกล่าวเป็นแกนกลางเกาะเกี่ยวสังคมไว้ พร้อมๆ กับการเสริมสร้างองค์กรแห่งสังคมของตนให้แข็งแกร่ง

การศึกษาวัฒนธรรมของชาวมอญนครนายก จึงเป็นตัวอย่างที่จะทำให้เราเข้าใจวิถีชีวิตของ

ผู้คนกลุ่มวัฒนธรรมหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และในดินแดนที่ปัจจุบันคือ ประเทศไทยได้มากขึ้น ประเด็นที่สำคัญคือ จะทำให้เรารู้จักตนเอง รู้จักการอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนกับธรรมชาติ และอาจเป็นคำตอบของปัญหาทั้งมวลที่เรากำลังเผชิญอยู่ในกระแสโลกาภิวัตน์ซึ่งเชี่ยวกรากในปัจจุบัน

ในการเขียนบทความนี้ ผู้เขียนได้ใช้ข้อมูลทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรประกอบกับการสัมภาษณ์ชาวไทยเชื้อสายมอญและเชื้อสายอื่นๆ ทั้งในเขตจังหวัดนครนายกและเขตอื่นๆ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบให้เข้าใจวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของกลุ่มคนไทยเชื้อสายมอญได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

1. ชาวมอญนครนายก : ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน

ไม่ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์อย่างชัดเจนว่า ชาวมอญในเขตจังหวัดนครนายกเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอาณาบริเวณแถบนี้ในเวลาใดแน่นอน อย่างไรก็ตาม พงศาวดารได้กล่าวถึงเรื่องราวแรกสุดของชาวมอญในอาณาบริเวณแถบนี้ไว้ว่า ในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศเมื่อเมืองหงสาวดีของมอญต้องเสียแก่พม่าใน ครบครวัมมอญได้หนีมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารอีกครั้งหนึ่ง³ พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศโปรดให้ครอบครัวมอญไป

¹ ผู้สนใจรายละเอียดโปรดดู พวงเพชร สุรัตน์วิกุล และพรภิรมณ์ เชียงกุล, “วิวัฒนาการของประวัติศาสตร์ไทย”, ในไทยศึกษา (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2545), หน้า 32-33.

² ผู้สนใจรายละเอียดโปรดดู ประเวศ วะสี, “วิกฤติหมู่บ้านไทย”, ใน ประเวศ วะสี และพิทยา ว่องกุล (บรรณาธิการ), วิกฤติหมู่บ้านไทยทางออกและอนาคตอยู่ที่ไหน? (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมู่บ้าน, 2532), หน้า 24-28.

³ คลื่นอพยพของชาวมอญซึ่งเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารพระเจ้ากรุงสยามได้เริ่มขึ้นตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางในรัชสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาเป็นต้นมา เนื่องจากอาณาจักรมอญตั้งอยู่ในจุดยุทธศาสตร์ระหว่างมหาอำนาจของภูมิภาคคือ พม่าและสยาม สงครามของสองมหาอำนาจทำให้อาณาจักรมอญไม่สามารถเป็นกลางได้ อาณาจักรมอญต้องได้รับความเดือดร้อน ขาดเสถียรภาพและตกอยู่ในอิทธิพลของทั้งสองมหาอำนาจตลอดมา หลังการเสียกรุงหงสาวดีให้แก่พม่าใน พ.ศ. 2300 แล้ว ชาวมอญก็ไม่สามารถฟื้นฟูอาณาจักรของตนขึ้นมาได้อีก เพราะขาดการรวมพลัง ผู้นำที่เข้มแข็ง ตลอดจนกำลังคนมีน้อย ถูกพม่าสังหารหมู่หลายคราวและบางส่วนอพยพหนีมาอยู่ในประเทศไทย ผู้สนใจรายละเอียดโปรดดู สุภรณ์ โอเจริญ, มอญในเมืองไทย (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2541), หน้า 25-29.

ตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ ตำบลเขาน้ำพุ ห่างจากพระนคร 3 วัน ต่อมาในสมัยสมเด็จพระสุริยาสนอมรินทร์ (พ.ศ. 2301-2310) พระยาเกียรติ พระยารามเป็นผู้นำครอบครัวมอญก่อนขบถ โดยไปตั้งมั่นอยู่ ณ เขานางบวช ยกพลเข้าตีเมืองนครนายก สมเด็จพระสุริยาสนอมรินทร์โปรดให้พระยาสิทธิราชเดช ยกทัพไปปราบปราม พวกมอญได้เสียไม้สะแกเป็นอาวุธไล่ฆ่ากองทัพระยาสิทธิราชเดชแตกพ่ายไป จนกระทั่งสมเด็จพระสุริยาสนอมรินทร์โปรดให้พระยาเพชรบุรีจัดทัพใหม่มาจึงปราบปรามได้สำเร็จ จับพระยาเกียรติ พระยารามและพรรคพวกมอญประหารชีวิตจนสิ้น⁴

หลักฐานประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของมอญนครนายกที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ เมื่อมีการปฏิสังขรณ์วัดท่ากระดาน ตำบลพิบูลนอก อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายกใน พ.ศ. 2518 นั้น ได้ค้นพบหลักฐานว่าพระอุโบสถเป็นแบบมอญที่เรียกกันว่า “มหาอุต” มีเพียงประตูเดียวและมีผนังที่รอบด้านเพราะเชื่อว่าจะขลังเวลาทำพิธี พระอุโบสถสร้างด้วยอิฐซึ่งมีอายุสมัยอยุธยาตอนกลางถึงตอนปลาย นอกจากนั้นยังมีการค้นพบพระพุทธรูปสมัยอยุธยาตอนกลางถึงตอนปลายซึ่งฝังไว้ใต้พระอุโบสถด้วย⁵

เมื่อถึงกาลปัจจุบันในอาณาบริเวณแถบนครนายกยังปรากฏขามอญตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ ในจังหวัดนครนายก เขตอำเภอเมือง ได้แก่ ตำบลพรหมณี ตำบลท่าทราย อำเภอบ้านนา ได้แก่ ตำบลบ้านนา ตำบลพิบูลนอก ตำบลทองหลาง ตำบลอาษา ตำบลบางอ้อ ตำบล

ป่าชะ ตำบลบ้านพริก ตำบลบ้านพร้าว ตำบลเขาเพิ่ม ตำบลศรีกระอาง เขตอำเภองครักษ์ ได้แก่ ตำบลองครักษ์ ตำบลบางปลาต ตำบลศิระกระบือ ตำบลบางลูกเสือ และตำบลโพธิ์แทน⁶

2. การสืบทอดวิถีชีวิตมอญ และความเปลี่ยนแปลง

นับตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลาง รัชกาลสมเด็จพระมหาธรรมราชา (พ.ศ. 2112-2131) ต่อเนื่องมาจนถึงสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ขามมอญจำนวนมากได้อพยพจากพม่ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย หลักฐานทางประวัติศาสตร์ชี้ให้เห็นว่า ขามมอญนครนายกน่าจะอพยพมาอยู่ ณ เมืองนครนายกตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้ว ขามมอญนครนายกไม่ใช่ “พวกมอญใหม่”⁷ ซึ่งอพยพมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในช่วงต่อระหว่างสมัยกรุงธนบุรีกับต้นรัตนโกสินทร์ พวกมอญใหม่นี้ตั้งถิ่นฐานกระจายจัดกระจายในจังหวัดต่างๆ เช่น สมุทรปราการ สมุทรสงคราม ปทุมธานี ลพบุรี เชียงใหม่ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม วิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของมอญนครนายกก็คล้ายคลึงกับพวกมอญใหม่อยู่หลายประการ

โดยปกติขามมอญในประเทศไทยจะมีการพบปะทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การรวมกันจัดตั้งสมาคมไทย-รามัญ การชุมนุมทางวัฒนธรรมในวันรวมชาติมอญซึ่งจัดขึ้นในวันใดวันหนึ่งของเดือน 3 ตามปฏิทินจันทรคติของทุกปี โดยมีชุมชนขามมอญจากภูมิภาคต่างๆ ผลัดเปลี่ยนกันเป็นเจ้าภาพ เช่น ใน พ.ศ. 2549 จัด ณ บ้านบางกระดี เขต

⁴ ผู้สนใจรายละเอียดโปรดดู ร้อยเอกศรัทธา ชูสวัสดิ์, “เมืองนครนายก: ชุมชนเกษตรกรรม-เมืองนครนายก”, ในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, *ประวัติศาสตร์เมืองนครนายก* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2539), หน้า 55.

⁵ พระครูวิจิตรสิลพรต, *ประวัติโดยสังเขปของวัดท่ากระดาน*, เอกสารเผยแพร่ (อัดสำเนา).

⁶ สัมภาษณ์ นางแหวน ชนะทุกข์, มอญนครนายก ได้งในการรำผีมอญบ้านนา, 20 กรกฎาคม 2549.

⁷ ผู้สนใจรายละเอียดโปรดดู สุภรณ์ โอเจริญ, *มอญในเมืองไทย*, หน้า 67-74.

บางขุนเทียน กรุงเทพฯ เป็นต้น หรือการร่วมกัน จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมในโอกาสพิเศษ เช่น การ เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในวโรกาสที่มีพระชนมายุครบ 4 รอบใน “งานไทยรามัญเทิดพระเกียรติพระมิ่ง มณีจักรีวงศ์” วันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2547 ฯลฯ

อย่างไรก็ตาม แม้ชาวมอญนครนายกจะไม่ ได้ติดต่อกับชาวมอญในเขตจังหวัดอื่นๆ ของ ประเทศมากนัก แต่ยังคงดำรงชีวิตแบบมอญ⁸ โดย รักษาขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา การแต่งกาย การละเล่นแบบมอญและโดยเฉพาะอย่างยิ่งความ เชื่อว่าได้ระดับหนึ่ง กระนั้นก็ดี กระบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศให้ทันสมัยซึ่งดำเนินการอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ศตวรรษที่แล้วโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภายหลังการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มีผลให้ วิถีชีวิตของชาวมอญนครนายกค่อยๆ เปลี่ยนแปลง ไป ด้วยเหตุผลต่างๆ เป็นต้นว่า วัฒนธรรมของ ผู้คนชาติพันธุ์ต่างๆ ในเขตจังหวัดนครนายกไม่ ว่าจะเป็นไทย ลาว มอญ ฯลฯ มีความคล้ายคลึง กันทำให้ง่ายต่อการกลมกลืนทางวัฒนธรรม ประกอบกับการรับวัฒนธรรมตะวันตกซึ่งหลั่งไหล เข้ามาในสังคมไทย ฯลฯ เอกลักษณ์ของมอญ นครนายกซึ่งยังดำรงอยู่ที่สำคัญจึงคงเหลือเพียง ความเชื่อเรื่องการนับถือผีบรรพบุรุษและพิธีกรรม รำผีมอญเท่านั้น

2.1 การสืบทอดบรรพบุรุษและความสำนึก เรื่อง “ความเป็นมอญ” ชาวมอญนครนายกมีวิถี ชีวิตในสังคมข้าวเหมือนราษฎรในภาคกลางของ ประเทศไทยโดยทั่วไปคือ ส่วนใหญ่ตั้งบ้านเรือน เป็นกลุ่มอยู่ริมลำน้ำและล้อมรอบด้วยไร่นา อาชีพ ส่วนใหญ่คือเกษตรกรรม เป็นที่น่าสังเกตว่า ชาว มอญนครนายกมีคติความเชื่อเหมือนกับชาวมอญ ในเขตอื่นๆ เช่น นิยมตั้งบ้านเรือนอยู่เฉพาะริมฝั่งน้ำ เรือนมอญจะมีลักษณะที่สำคัญคือ ต้องหันหน้า ไปทางทิศเหนือเสมอ เนื่องจากเป็นทิศที่ตั้งของ กรุงเทพมหานคร สำหรับการสร้างที่อยู่อาศัยเป็นแบบ ชั่วคราวคือใช้วัสดุประเภทที่หาง่ายในท้องถิ่น เช่น แผก ฟาก ไม้ไผ่ ฯลฯ การสร้างเรือนฝากระดาน เพิ่งเริ่มมีเมื่อไม่นานมานี้เอง สาเหตุที่คติความ เชื่อเช่นนี้แพร่หลายในหมู่ของชาวมอญ เกิดจาก การสืบทอดคำสั่งต่อๆ กันมาในหมู่ชาวมอญว่า หากวันใดเมื่อมีการตีฆ้องร้องป่าวให้ชาวมอญ กลับไปยังกรุงเทพมหานครที่ต้องจำจากมาแล้ว ชาว-มอญ ก็จะได้เก็บข้าวเก็บของพากันอพยพกลับไป ตามลำน้ำได้ในทันทีโดยไม่ต้องอาศัยอาวุธ ทรัพย์สมบัติทางนี้⁹

ความสำนึกเรื่อง “ความเป็นมอญ” เป็น เรื่องที่น่าสนใจเพราะเป็นปัจจัยสำคัญที่ชี้ให้เห็น ถึงความเป็นกลุ่มชนเดียวกันของชาวมอญและมี ผลให้คงการสืบทอดวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมมอญ เอาไว้ ความสำนึกเรื่อง “ความเป็นมอญ” ของ ชาวมอญนครนายกเมื่อเปรียบเทียบกับพวกมอญ

⁸ สัมภาษณ์ นางทัศนีย์ เอี่ยมจิตต์, รองประธานสภาเทศบาลบ้านนา มอญนครนายก, 20 กรกฎาคม 2549

⁹ สัมภาษณ์ นางเนียน ยานาค, ชาวมอญบ้านเอี่ยมประดิษฐ์ นครนายก, 24 พฤษภาคม 2549 ความเชื่อนี้สอดคล้องกับชาวมอญ ในเขตอื่นๆ เช่น มอญบางขันหมาก ลพบุรี โปรดดูเปรียบเทียบกับ พันเอกหญิง ชมนาด เทียมพิภพ, “วิถีชีวิตของชาวมอญแห่ง ท้องทุ่งบางขันหมาก ลพบุรี และการเปลี่ยนแปลงภายหลังการพัฒนาตั้งแต่ พ.ศ. 2504 - ปัจจุบัน”, วารสารทางวิชาการ พ.ศ. 2548 สภาอาจารย์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า : 16-35.

ใหม่มีความแตกต่างกัน ในขณะที่พวกมอญใหม่มีสำนึกความเป็นมอญอยู่ค่อนข้างมาก ชาวมอญนครนายกกลับมีน้อยกว่า

สำหรับพวกมอญใหม่นั้น ความสำนึกว่าตนเองเป็นมอญยังคงมีอยู่ค่อนข้างมากเนื่องจากยังดำรงวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมแบบมอญและยังคงผูกพันกับกลุ่มชนชาติมอญ ปัจจัยแรกสุดที่ทำให้เกิดความสำนึกว่าตนเป็นมอญคือ การสืบทอดประวัติศาสตร์ของครอบครัวจากรุ่นสู่รุ่น นอกจากนั้นในการดำรงชีวิตประจำวัน แม้ว่าจะมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมคล้ายคลึงกันมากกับกลุ่มชนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยทั่วไป จนชาวตะวันตกแทบมองไม่เห็นความแตกต่าง แต่ในรายละเอียดพวกมอญใหม่ก็สามารถແຈກແຈງได้ว่า ตนเองนั้นนับถือศาสนา นับถือผีมอญ อยู่บ้าน แต่งกายรับประทานอาหาร มีการละเล่น ร้องเพลง ฯลฯ “แบบมอญ”

ยิ่งไปกว่านั้นพวกมอญใหม่ยังผูกพันกับถิ่นเก่าที่ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของสหภาพพม่า ดังปรากฏว่าลูกหลานชาวมอญจำนวนมากมีความคิดว่า อยากจะเดินทางไปศึกษาวัฒนธรรม ณ เมืองหงสาวดีสักครั้งหนึ่งในชีวิต พระภิกษุไทยเชื้อสายมอญซึ่งยังคงวัตรปฏิบัติแบบรามัญวงศ์มักเดินทางไปอุทิศจาริกแสวงบุญศึกษาพระธรรม ณ เมืองหงสาวดี¹⁰ หรือมีชาวไทยเชื้อสายมอญบางคนนำเสบียงอาหารไปช่วยเหลือชาวมอญบริเวณชายแดนไทย-พม่าซึ่งดำรงชีวิตอยู่อย่างยากลำบาก

จนทำให้รัฐบาลไทยและรัฐบาลพม่าจับตามองว่าเป็นหนึ่งในขบวนการกู้ชาติมอญ¹¹ ฯลฯ

แนวความคิดเรื่องการกู้ชาติมอญของพวกมอญใหม่เป็นเรื่องตกทอดมาช้านาน ดังจะเห็นจากคำกล่าวเปรียบเปรยชาวมอญว่า “พวกมอญสิ้นชาติ” การชุมนุมในวันรวมชาติดังที่กล่าวมาแล้ว หรือมีการขับร้องบทเพลงภาษามอญชื่อ “รวมชาติมอญ” ซึ่งแพร่หลายอยู่ในกลุ่มคนมอญ บทเพลงดังกล่าวมีใจความสำคัญว่า คนมอญจะต้องมีความรักกันฉันพี่น้องและต้องตระหนักในบุญคุณของบ้านเกิดคือประเทศไทย ขณะเดียวกันก็ให้หวนระลึกถึงประเทศมอญที่ต้องละทิ้งมา ชาวมอญไม่ว่าจะตั้งถิ่นฐาน ณ ที่ใดก็ตามในประเทศไทยจึงต้องสามัคคีเกื้อกูลกันและไม่ลืมว่านางวงศ์พงศ์ตระกูลของตน¹²

นอกจากนั้นยังปรากฏว่า มีชาวมอญจากฝั่งสหภาพพม่าเดินทางเข้ามาในชุมชนมอญต่างๆ เพื่อเชิญชวนลูกหลานมอญที่อยู่ในเมืองไทยให้กลับไปร่วมขบวนการกู้ชาติมอญ ความพยายามดังกล่าวนำไปสู่ความไม่สบายใจของชาวมอญจำนวนมากที่คิดว่าอาจจะมีผลกระทบต่อแผ่นดินไทยที่ตนอาศัยอยู่จนกระทั่งรัฐบาลไทยอาจส่งชาวมอญซึ่งยังมีจิตสำนึกและ “รัก” ความเป็นมอญอยู่กลับไปยังเมืองมอญในสหภาพพม่า¹³ เรื่องการกู้ชาติมอญนี้แม้ในความเป็นจริงจะไม่ใช่รูปธรรมและมีความเป็นไปได้น้อยที่จะประสบผลสำเร็จ แต่ก็ยังเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้จิตสำนึก

¹⁰ สัมภาษณ์ นายสุชิน หดย้อย, ชาวมอญบ้านบางขันหมาก ลพบุรี, 14 สิงหาคม 2548

¹¹ “เกร็ดชีวิตอาจารย์หมอสู่เอด” ใน 80 ปีศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์สุเอด คชเสนี 48 ปีสมาคมไทยรามัญ (กรุงเทพฯ : สมาคมไทยรามัญ, 2547), หน้า 103.

¹² เพลงรวมชาติมอญขับร้องโดย นางปัทมา ขำดี ชาวบ้านบางขันหมาก ลพบุรี, 7 มกราคม 2548 แปลเก็บความโดย พันเอกสุรัชย์ โล่หิจินดา 11 มกราคม 2548

¹³ ผู้สนใจรายละเอียดโปรดดู โฉน สนสกุล, การอ้างชาติพันธุ์และการผสมกลมกลืนของชาวมอญ: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนบางขันหมาก จังหวัดลพบุรี วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535, หน้า 43.

ความเป็นมอญของพวกมอญใหม่ยังคงดำรงอยู่สืบไป

ในขณะที่พวกมอญใหม่ยังคงดำรงวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมมอญไว้ได้ระดับหนึ่ง แต่ชาวมอญนครนายกกลับแตกต่างออกไป จากการศึกษาพบว่า แม้แต่ชาวมอญนครนายกซึ่งมีอายุ 80 ปีขึ้นไปนั้น ความสำนึกเรื่อง “ความเป็นมอญ” มีน้อยนอกจากการสืบทอดประเพณีศาตร์ครอบครัวที่ว่าตนเองมีบรรพบุรุษมอญแล้ว ในการดำรงชีวิตประจำวัน การจะแยกให้เห็นว่าตนเป็นมอญหรือเป็นไทยนั้นมีน้อย¹⁴ วิถีชีวิตหรือวัฒนธรรม “แบบมอญ” อย่างเข้มข้น เช่น การนับถือศาสนา การนับถือผีมอญ การอยู่บ้าน การแต่งกาย การรับประทานอาหาร การละเล่น การร้องเพลง การพูดภาษามอญ ฯลฯ นั้น ชาวมอญอายุ 80 ปีขึ้นไปกล่าวว่า เป็นวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของคนรุ่นพ่อแม่ปู่ย่าตายายซึ่งจากโลกนี้ไปหมดแล้วเคยปฏิบัติ วิถีชีวิตหรือวัฒนธรรม “แบบมอญ” ที่ตกทอดมาสู่รุ่นตนและลูกหลานมีไม่มากนักเมื่อเทียบกับพวกมอญใหม่ อย่างไรก็ตาม เรื่องหนึ่งที่ชาวมอญนครนายกยังคงยึดถืออย่างเหนียวแน่นคือ การนับถือผีบรรพบุรุษและพิธีกรรมรำผีมอญ¹⁵

สาเหตุที่ชาวมอญนครนายกมีสำนึกในความเป็นมอญน้อยกว่าพวกมอญใหม่ อาจเป็นเพราะชาวมอญนครนายกได้อพยพจากเมืองมอญฝั่งสหภาพพม่ามาอยู่ที่นี่ครนากเป็นเวลานานมากอาจจะถึงสามศตวรรษแล้ว หากนับชั่วรุ่น

อายุคนอาจจะถึง 6-7 รุ่น ประกอบกับกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมของสังคมกระทำผ่านการสืบทอดในครอบครัวจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรทำให้เกิดการหลงลืมรายละเอียดในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนรุ่นต่อๆ มา และที่สำคัญคือวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของผู้คนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตอยู่ในวัฒนธรรมข้าวและพระพุทธศาสนาเหมือนกัน จึงทำให้เกิดความผสมกลมกลืนและแลกเปลี่ยนกันทางวัฒนธรรมได้โดยง่าย ผู้คนในประเทศไทยโดยทั่วไปจึงไม่รู้สึกรู้ว่าตนเองแตกต่างทางวัฒนธรรมกับกลุ่มวัฒนธรรมหรือชาติพันธุ์อื่นๆ มากนัก

สิ่งที่สำคัญคือ นโยบายของรัฐบาลไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งต้องการให้เกิดบูรณาภาพของความเป็น “รัฐชาติ” แบบใหม่ ประกอบกับนโยบาย “ชาตินิยมไทย” ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งกำหนดให้คนในประเทศไทยต้องถือสัญชาติไทย มีผลให้ในห้วงเวลาอันต่อเนื่อง คนในรุ่นอายุอย่างน้อย 90 ปีลงมา ต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ข้อห้ามหรือรัฐนิยมต่างๆ ซึ่งรัฐบาลกำหนดให้กลุ่มวัฒนธรรมซึ่งไม่ใช่ “ไทย” ไม่ว่าจะเป็น มอญ จีน ญวน เขมร ลาว ฯลฯ ไม่สามารถปฏิบัติตามวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนได้เต็มที่¹⁶ และต้องพยายามปรับตัว นโยบายดังกล่าวมานี้ทำให้

¹⁴ ในท้องถิ่นนครนายกมีชนชาติพันธุ์ต่างๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐานมากมาย เช่น ลาว เขมร มอญ จีน ฯลฯ จนคนที่ประกาศตนเป็นไทยมีจำนวนไม่มาก แต่คนไทยก็ไม่ได้รู้สึกถึงความแตกต่างทางวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมมากนัก และมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในระหว่างผู้คนทุกชาติพันธุ์ ยกเว้นเรื่องเดียวคือ คนไทยอาจรู้สึกเสียเปรียบอยู่บ้างที่พูดได้เพียงภาษาไทยคนเดียว ในขณะที่กลุ่มชาติพันธุ์อื่นพูดได้ถึงสองภาษา สัมภาษณ์ นายชานนท์ คนชื่อ, ชาวไทยปากพลี นครนายก, 25 มิถุนายน 2548

¹⁵ สัมภาษณ์ นางห้อย กองแก้ว, ชาวมอญบ้านเอี่ยมประดิษฐ์ นครนายก, 25 เมษายน 2549 และนายล้วน คี้อมั่น, ชาวมอญบ้านทางกระบือ นครนายก, 22 พฤษภาคม 2549

¹⁶ ผู้สนใจรายละเอียดโปรดดู มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ประวัติศาสตร์สังคมและการเมืองไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุโขทัยธรรมาธิราช, 2527), หน้า 444-453, 475-478, 597-602.

วิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ปัจจุบันมีอายุ 80 ปีลงมาต้องปรับเปลี่ยนหรือกลมกลืนให้เป็น “ไทย” มากขึ้น และทำให้คนบางกลุ่มโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวมอญคนยากละทิ้งวิถีชีวิตที่คนรุ่นพ่อแม่ของตนเคยปฏิบัติไปเกือบหมดสิ้น ความพยายามเปลี่ยนแปลงประเทศเป็นสังคมสมัยใหม่แบบตะวันตกภายหลังการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติหลัง พ.ศ. 2504 เป็นต้นมายิ่งทำให้วิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมที่ปฏิบัติมาของชาวมอญคนยากเลือนหายไปมากขึ้น¹⁷ พร้อมๆ กับการลดน้อยลงของจิตสำนึก “ความเป็นมอญ”

2.2 ศาสนา พิธีกรรม และความเชื่อ ชาวมอญคนยากมีวิถีความเชื่อเช่นเดียวกับผู้คนในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทยคือ เป็นความเชื่อที่ผสมผสานกันระหว่างการนับถือสิ่งเหนือธรรมชาติหรือผี ศาสนาพราหมณ์ หรือฮินดู และพุทธศาสนา แม้ว่าพุทธศาสนาจะมีอิทธิพลต่อท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง แต่พุทธศาสนายังไม่อาจทำให้การนับถือสิ่งเหนือธรรมชาติหรือการนับถือผี ศาสนาหรือความเชื่อโบราณของผู้คนในท้องถิ่นหมดความสำคัญไปโดยสิ้นเชิง การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมแห่งวัฒนธรรมชาวมอญยังทำให้ผู้คนยังคงผูกพันกับแบบพิธีนุ่งสืบสายเลือดมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน เมื่อพุทธศาสนาเผยแพร่สู่ท้องถิ่น การนับถือผีของชาวบ้านภาคกลางจึงมิได้หมดไป แม้การนับถือผีของชาวบ้านภาคกลางดังกล่าวจะไม่

สลับซับซ้อนเหมือนภาคเหนือและอีสาน

สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะพุทธศาสนาไม่ได้กำเนิดจากรากฐานของวัฒนธรรมหมู่บ้าน แม้ราชธานีมีอิทธิพลมากและได้ตรากฎหมายห้ามท้องถิ่นประกอบพิธีกรรมบูชาที่สืบทอดมาในสังคมซึ่งไม่ดำเนินตามจารีตของพุทธศาสนา เช่น ในระหว่างประกอบพิธีกรรมทางศาสนาห้ามทำพิธีทรงเจ้าเข้าผี ห้ามการกินและดื่มเครื่องเซ่นบูชา ห้ามรักษาผู้เจ็บป่วยทางร่างกายและจิตใจ ห้ามขับไล่และผูกกาพย์กลอน ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ข้อห้ามเหล่านี้ไม่สามารถทำให้พิธีกรรมหมดไป บทเพลงและการละเล่นพื้นบ้านในพิธีกรรมเหล่านี้เป็นจิตวิญญาณของชาวบ้านและเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของพิธีกรรมบูชาผี นอกจากนั้น ชาวบ้านยังผสมผสานพุทธศาสนากับการนับถือผีแบบดั้งเดิม ทำให้การนับถือพุทธศาสนาแบบชาวบ้านเป็นการนับถือ “สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา” เพื่อเกื้อกูลและอยู่คู่กับชีวิตสามัญในโลกปัจจุบัน มิได้นับถือศาสนาเพื่อหลุดพ้นทางโลกุตระ ด้วยเหตุนี้เองการนับถือผีของชาวบ้านจึงยังคงอยู่ถึงปัจจุบัน¹⁸

อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตที่สำคัญคือ ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ตามขนบธรรมเนียมประเพณีมอญในเทศกาลสำคัญต่างๆ เช่น สงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา ฯลฯ นั้น แม้ว่าจะมีรายละเอียดของตำนานที่มาของการประกอบพิธีและพิธีกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของมอญโดยเฉพาะ แต่สิ่งต่างๆ ที่กล่าวมานี้ล้วนมีที่มาจากตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น¹⁹

¹⁷ โปรดดูเปรียบเทียบกับ พันเอกหญิง ขมนาด เทียมพิภพ, “วิถีชีวิตของชาวมอญแห่งท้องทุ่งบางชันหมาก ลพบุรี และการเปลี่ยนแปลงภายหลังการพัฒนาตั้งแต่ พ.ศ. 2504 - ปัจจุบัน”, วารสารทางวิชาการ พ.ศ. 2548 สถาจารย์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า : 25-29.

¹⁸ ผู้สนใจรายละเอียดโปรดดู จักรทิพย์ นาคสุภา และพรพิไล เลิศวิชา, วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2541), หน้า 205-215.

¹⁹ ผู้สนใจรายละเอียดโปรดดู “ประวัติศาสตร์และถิ่นฐานบ้านเรือนมอญปากกลัด” ใน 80 ปีศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์สุเอ็ด คชเสนี 48 ปีสมาคมไทยรามัญ หน้า 174-181.

หรือแม้แต่พิธีกรรมของมอญแท้ๆ เช่น การรำผี มอญในบางพื้นที่ก็ยังมีการเล่นพระในพระพุทธรูป ศาสนาก่อนหลังจากเสร็จพิธีแล้วจึงเริ่มการเล่นผีมอญ²⁰

การผสมผสานระหว่างพระพุทธรูปศาสนาดำเนินการปรับปรนและคติความเชื่อของชาวมอญเป็นเหตุและผลให้เกิดพุทธศาสนานิกายรามัญวงศ์ในประเทศไทยซึ่งมีวัตรปฏิบัติที่เคร่งครัดและเป็นที่มาของพระพุทธรูปธรรมยุติกนิกายในเวลาต่อมา²¹ พุทธศาสนานิกายรามัญวงศ์มีลักษณะสำคัญคือ ในการศึกษา พระสงฆ์รามัญมีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมเช่นเดียวกับพระสงฆ์ไทย แต่ใช้หลักสูตรอีกแบบหนึ่งต่างจากของไทย อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีหลักฐานแน่นอนว่าหลักสูตรเปรียญรามัญนี้ กำหนดขึ้นโดยอนุโลมตามหลักสูตรที่เคยใช้อยู่ในรามัญประเทศ แต่โบราณหรือมากำหนดขึ้นใหม่ในประเทศไทย หนังสือที่ใช้เป็นแบบเรียนและใช้สอบก็ใช้แต่คัมภีร์พระวินัยปิฎก เพราะการศึกษาของพระสงฆ์รามัญถือพระวินัยเป็นหลักสำคัญ กำหนดขึ้นของการสอบเปรียญรามัญแต่เดิมมี 3 ประโยค ภายหลังเพิ่มประโยค 4 ขึ้นอีกประโยคหนึ่ง

ในการสอบพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์รามัญนั้น จะมีพระเถระของทั้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายรามัญและฝ่ายไทยร่วมประชุมเป็นกรรมการ ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่

หัวจึงเลิกวิธีการสอบดังกล่าวไปด้วยเหตุที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ผู้ดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายกได้มีพระราชปรารภว่า การเล่าเรียนของภิกษุสามเณรรามัญเสื่อมลง พระราชาคณะเปรียญรามัญก็มีน้อยรูปและไม่มีความรู้ความสามารถพอที่จะสอบความรู้ของพวกรามัญได้ เพียงแต่ใช้เป็นล่ามแปลเท่านั้น การอนุญาตให้แปลเป็นภาษารามัญก็ไม่ได้เป็นการเพิ่มพูนความรู้แก่พวกรามัญเลย และยังเป็นเหตุให้พวกรามัญไม่เอาใจใส่ภาษาประจำชาติคือภาษาไทย นอกจากนี้พวกรามัญเองก็ไม่สามารถบำรุงความรู้ปริยัติธรรมของตนให้เจริญ ครั้นฝ่ายไทยจะช่วยบำรุงก็มีอุปสรรคที่ไม่รู้ภาษารามัญ ดังนั้นสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงทรงให้ยกเลิกการสอบพระปริยัติธรรมแบบรามัญใน พ.ศ. 2454 และให้พระภิกษุสามเณรรามัญหันมาศึกษาเล่าเรียนตามแบบไทยโดยใช้หลักสูตรเดียวกับพระสงฆ์ไทย²²

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันในวัดของพวกมอญใหม่โดยทั่วไปยังคงรักษาวัดปฏิบัติที่เคร่งครัดต่างๆ มีการสวดมนต์ด้วยภาษามอญ และประกาศตนว่าเป็นธรรมยุติกนิกาย²³ สำหรับวัดที่ตั้งอยู่ในชุมชนมอญนครนายกนั้น ชาวมอญที่มีอายุ 80 ปีขึ้นไปจำไม่ได้ว่ามีการสวดมนต์แบบมอญหรือไม่²⁴ ส่วนในการประกอบพิธีในทางศาสนาอื่นๆ นั้น ไม่มีความแตกต่างชัดเจนจากวัดไทยหรือวัดลาว

²⁰ เช่น พิธีกรรมของชาวบ้านเอี่ยมประดิษฐ์ อำเภอมะนัง จังหวัดนครนายก

²¹ ผู้สนใจรายละเอียดโปรดดู “พระสงฆ์รามัญที่เกี่ยวข้องกับวงศ์ธรรมยุติก”, ใน ไตรสรณธัชอนุสรณ์ อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระไตรสรณธัช (มาลัย ปุณฺณทาโม) ณ วัดปรมาภิยาวาส 27 เมษายน พ.ศ. 2540, หน้า 93-94.

²² ผู้สนใจรายละเอียดโปรดดู “รามัญนิกาย” Mon Studies.com (22 May 2006), http://www.monstudies.com/show_content.php?topic_id=26&main_menu_id=6

²³ สัมภาษณ์ พันเอกเฉลิม เรืองทอง, ชาวมอญทางดง เชียงใหม่ และ พันเอกสุรชัย โล่หินจินดา, ชาวมอญบางขันหมาก ลพบุรี, 17 ตุลาคม 2548

²⁴ สัมภาษณ์ นางห้อย กองแก้ว, ชาวมอญบ้านเอี่ยมประดิษฐ์ นครนายก, 25 เมษายน 2549 และ นายล้วน คีอมนั้น, ชาวมอญบ้านทางกระบือ นครนายก, 22 พฤษภาคม 2549

นอกจากนั้นวัดที่ตั้งอยู่ในชุมชนมอญนครนายก บางวัดเป็นธรรมยุติกนิกาย ในขณะที่บางวัดเป็น มหานิกาย²⁵

2.3 ขนบธรรมเนียมประเพณี จากสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ความอุดมสมบูรณ์ของท้องถื่น “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” มีผลให้ชาวมอญนครนายกมีการทำมาหากินโดยเรียนรู้จากธรรมชาติ มีวิถีการผลิตและวิถีชีวิตในวงจรรอบปี และมีประเพณี 12 เดือนเช่นเดียวกับราษฎรเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยทั่วไป และเป็นที่น่าสังเกตว่าชาวมอญนครนายกเหมือนกับชาวมอญใหม่และผู้คนในภูมิภาคนี้โดยทั่วไปที่ให้ความสำคัญกับประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเพณีสงกรานต์และออกพรรษา²⁶

ในเทศกาลของชาวมอญจะมีประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์หลายประการ คือ การทำบุญเลี้ยงพระ การบั้งสุกุลบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ การสงฆ์ การกวนกะละแม การส่งข้าวสงกรานต์หรือข้าวแช่ การแห่ธงสรงตบตามตำนานที่ว่ามวลเทพทั้งปวงได้เนรมิตบันไดเงินบันไดทอง ตกแต่งราชวัตรจักร ธง ฉววยการต้อนรับพระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากโปรดพระมารดา ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ทำให้ต่อมาหงส์ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของราชมัญประเทศ และตบตามกลายเป็นสัญลักษณ์แห่งปรีชาธรรมที่ชาวมอญยึดปฏิบัติ

นอกจากนั้นในเทศกาลสงกรานต์ยังมีประเพณีการค้ำตันโพธิ์สัญลักษณ์แห่งการค้ำจุน

พระพุทธศาสนา การสงฆ์น้ำพระ การแห่กแห่ปลาสัญลักษณ์แห่งการปลดปล่อยชีวิตสัตว์เพื่อสะเดาะเคราะห์ การก่อพระเจดีย์ทราย ครั้นถึงเวลาเย็นจะมีการตั้งวงเล่นส่ำ และการเล่นเข้าผีต่างๆ เช่น แม่ศรี ผีลุ่ม ผีกระดัง ฯลฯ

ส่วนในเทศกาลออกพรรษาจะมีประเพณีใส่บาตรข้าวต้มลูกโยน การชักธงทิวต้อนรับโดยเฉพาะอย่างยิ่งธงตบตามตำนาน การเติมน้ำมันตะเกียงในเรือสำเภาตามตำนานการอัญเชิญพระไตรปิฎกมาประดิษฐาน ณ ดินแดนสุวรรณภูมิ โดยมีการประดิษฐ์เรือสำเภาจำลองพร้อมพระไตรปิฎก ที่กราบเรือมีตะเกียงเล็กๆ ให้เติมน้ำมัน เพื่อจุดไฟบูชาพระพุทธเจ้า พระอุตรระเถระและพระโสณะเถระพระสมณะทูตซึ่งพระเจ้าอโศกมหาราชโปรดให้มาเผยแผ่ศาสนาและอัญเชิญพระไตรปิฎกมาประดิษฐาน ณ ดินแดนสุวรรณภูมิตั้งแต่ครั้งแรกเริ่มประวัติศาสตร์มอญ²⁷

ในเขตจังหวัดนครนายก ชาวมอญก็ยังคงให้ความสำคัญและสืบทอดประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาที่น่าจะมีที่มาจากวัฒนธรรมมอญประเพณีแบบมอญที่ยังสืบทอดมาในเทศกาลสงกรานต์ คือ การทำบุญตักบาตร การบั้งสุกุลบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ การสงฆ์น้ำพระ การก่อพระเจดีย์ทราย และการละเล่นซึ่งคล้ายคลึงกับการละเล่นของมอญในเขตอื่นๆ²⁸ เช่น ในเทศกาลสงกรานต์มีการเล่นทอยส่ำบ้า วิ่งววลิงลม แม่ศรี ต่อโก๋ ตีลูกคี่ ลูกช่วง ผีนางดัง ผีอีจู้ นางข่าง นางลุ่ม นางอึ้ง หรือการเล่นเพลง

²⁵ สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรสิลพรต, เจ้าอาวาสวัดท่ากระดาน อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก, 22 พฤษภาคม 2549

²⁶ สุจริตลักษณ์ ติมตุง และคณะ, มอญ บทบาทด้านสังคม วัฒนธรรม ความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปีของกรุงรัตนโกสินทร์ งานวิจัยสถาบันภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. 2542, หน้า 13.

²⁷ ผู้สนใจรายละเอียดโปรดดู “ประวัติศาสตร์และถิ่นฐานบ้านเรือนมอญปากัด” ใน 80 ปีศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์สุเอ็ด คชเสนี 48 ปีสมาคมไทยรามัญ หน้า 175-180.

²⁸ โปรดดูเรียบเรียงการละเล่นกับชาวมอญในพื้นที่ต่างๆ ใน “ประเพณีมอญ”, Mon Studies.com (22 May 2006), http://www.monstudies.com/show_content.php?topic_id=26&main_menu_id=

ขอทานเพื่อนำสิ่งของที่ไดจากการบริจาคไปถวายวัด เป็นต้น²⁹ ส่วนการละเล่นที่มีชื่อเสียงของชาวมอญคือ ทะแยมอญ³⁰ นั้น ผู้เฒ่ามอญอายุ 70 ปี ขึ้นไปกล่าวว่าเคยได้ยินว่ารุ่นพ่อแม่ของตนเคยเล่น แต่รุ่นตนเล่นการละเล่นที่มีลักษณะเป็นเพลงปฏิพากย์เหมือนกันแต่ร้องเป็นภาษาไทย เช่น เพลงระบำบ้านนา และเพลงไข่ ฯลฯ³¹ ส่วนในเทศกาลออกพรรษาก็ยังคงการทำบุญข้าวต้มลูกโยนอยู่

เป็นที่สังเกตว่า ขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งชาวมอญนครนายกยังดำรงอยู่นั้นเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาซึ่งมีพิธีกรรมไม่แตกต่างมากนักกับพิธีกรรมในพุทธศาสนาซึ่งปฏิบัติกันในหมู่ชนทุกชาติพันธุ์ในประเทศไทยซึ่งนับถือพุทธศาสนา แต่ชาวมอญนครนายกไม่ได้สืบทอดรายละเอียดหรือประเพณีประกอบเป็นตำนานพุทธศาสนาแบบมอญ เช่น ความเชื่อเรื่องเส้าหงส์ องค์ตะขาบ การค้าดันโพธิ์ หรือประเพณีการถวายข้าวสงกรานต์หรือข้าวแช่ ฯลฯ

สำหรับที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมข้าว เช่นเดียวกับผู้คนในวัฒนธรรมข้าวโดยทั่วไป มอญนครนายก

มีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมประเพณีที่เริ่มต้นจากเทศกาลสงกรานต์ซึ่งเป็นการเฉลิมฉลองปีใหม่ในเดือน 4 พอถึงเดือน 6 เมื่อฝนตกฤดูกาลทำนาจึงเริ่มขึ้น ผู้คนช่วยกันลงแขกจนไถหว่านเสร็จก่อนเข้าพรรษา หลังออกพรรษาแล้ว พอถึงเดือนอ้ายก็มาช่วยกันเกี่ยวข้าว นวดข้าว นำข้าวขึ้นยุ้งให้แล้วเสร็จ ก่อนเทศกาลสงกรานต์จะมาเยือนอีกครั้งหนึ่ง รายละเอียดของชาวมอญนครนายกที่อาจแตกต่างจากผู้คนในวัฒนธรรมข้าวอื่น ๆ คือ³² ในการทำขวัญข้าวซึ่งเริ่มตั้งท้องในเดือนออกพรรษา ชาวมอญนครนายกมีประเพณีการทำ “เรือนข้าว” เพื่อทำขวัญพระแม่โพสพ เรือนข้าวประดิษฐ์จากไม้ไผ่สานอย่างสวยงาม เป็นเรือนหลังคาหน้าจั่วสี่เสาเล็ก ๆ ประดับมุมหลังคาด้วยธงทิว ในเรือนใส่มะขามเปียกมะขามสด ถวายพระแม่โพสพซึ่งอาจแพ่ทอง กล้วยสำหรับบำรุงครรภ์ ขนมนก ขนมหันต และเงินเหรียญสลึงบาท ชาวมอญนครนายกจะนำเรือนข้าวไปปักไว้กลางนา จนกระทั่งเก็บเกี่ยวเสร็จจึงเรียกขวัญ ถอนเรือนข้าวกลับ นอกจากนั้นหากใครทำ

²⁹ ผู้สนใจรายละเอียดโปรดดู คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542, **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดนครนายก** (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2545), หน้า 156-162.

³⁰ **ทะแยมอญ** มาจากคำในภาษามอญว่า เต๊ะแหย๊ะยี้ หมายถึงการขับร้อง ทะแยมอญเป็นการละเล่นหรือการแสดงของชาวมอญที่มีลักษณะเป็นเพลงปฏิพากย์ (ร้องโต้ตอบกัน) คล้ายกับการเล่นเพลงพื้นเมืองของไทย เช่น เพลงลำตัด เพลงฉ่อย เพลงอีแซว และเพลงเรือ ฯลฯ แต่ไม่มีการร้องหยาบคาย โดยจะมีนักร้องฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ร้องโต้ตอบกันเป็นคู่ๆ พร้อมกับการร่ายรำประกอบ สำหรับคำร้องนั้นแต่เดิมเป็นภาษามอญล้วนๆ แต่ในปัจจุบันมีการประยุกต์คำร้องมีทั้งที่เป็นภาษามอญล้วนๆ และที่เป็นภาษามอญปนไทย ทะแยมอญใช้เป็นมหรสพได้ทั้งงานมงคลและงานอวมงคล เนื้อหาของคำร้องจะมีลักษณะเฉพาะของงานแต่ละประเภท เช่น งานศพจะร้องพรรณนาประวัติและความดีของผู้ตาย งานแต่งงานจะร้องพรรณนาประวัติของเจ้าสาวเจ้าสวอบรมสั่งสอนการใช้ชีวิตคู่และสิ่งที่ควรปฏิบัติต่อกัน จบด้วยการร่ายพรให้คู่บ่าวสาวมีความสุข ส่วนงานที่เกี่ยวกับเทศกาลทางพุทธศาสนาจะร้องพรรณนาถึงอันสงส์ของการทำบุญ และพรรณนาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาในงานเทศกาลประจำปี เช่น วันสงกรานต์ งานลอยกระทง จากนั้นจึงเป็นการร้องเกี่ยวพราสาทกันของผู้แสดงฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ผู้สนใจรายละเอียดโปรดดู “การละเล่นการแสดง”, **Mon Studies.com** (22 May 2006), http://www.monstudies.com/show_content.php?topic_id=29&main_menu_id=14

³¹ สัมภาษณ์ นางห้อย กองแก้ว, ชาวมอญบ้านเอี่ยมประดิษฐ์ นครนายก, 25 เมษายน 2549 นางแหวน ชนะทุกข์, ชาวมอญบ้านนา นครนายก, 20 กรกฎาคม 2549 และนายล้วน คือนั่น, ชาวมอญบ้านทางกระบือ นครนายก, 22 พฤษภาคม 2549

³² สัมภาษณ์ นางแหวน ชนะทุกข์, ชาวมอญบ้านนา นครนายก ได้งในการรำผีมอญบ้านนา, 20 กรกฎาคม 2549

นาได้มากก็จะมีการทำบุญลานเลี้ยงพระหลังเก็บเกี่ยวเสร็จด้วย³³

หนึ่งในเรื่องประเพณีการบวชนาค แต่งงาน โขนงู งานศพ ซึ่งชาวมอญมีชื่อเสียงในความเป็นเอกลักษณ์นั้น³⁴ ชาวมอญนครนายกกล่าวว่า การประกอบพิธีกรรมดังกล่าวไม่แตกต่างจากชาวพุทธในภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศไทย³⁵

2.4 ภาษา ภาษามอญเป็นภาษาในสายโมนิคซึ่งเป็นสายหนึ่งในตระกูลภาษามอญ-เขมร 12 สาย ภาษาตระกูลมอญ-เขมร เป็นภาษาเก่าแก่ใช้กันมานานประมาณ 3,000-4,000 ปีมาแล้ว มีผู้ใช้ภาษานี้อยู่ประมาณ 5,000,000 คน ภาษามอญนี้จัดอยู่ในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (Austroasiatic Languages) ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้กันอยู่ในแถบอินโดจีนและทางตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย เมื่อพิจารณาลักษณะทางไวยากรณ์ ภาษามอญจัดอยู่ในประเภทภาษาคำติดต่อ (Agglutinative) อยู่ในกลุ่มภาษาตะวันออกเฉียงใต้ (South Eastern Flank Group) มีลักษณะเป็นภาษาคำโดด การออกเสียงคำไม่เน้นการออกเสียงในพยางค์แรก มีผลทำให้เกิดการ

ละพยางค์แรกทิ้ง หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงในพยางค์แรกได้ง่าย เป็นคำพยางค์เดียวหรือสองพยางค์ ภาษามอญ เป็นภาษาที่มีโครงสร้างไม่ซับซ้อน³⁶ ปัจจุบันชาวมอญทั้งที่อยู่ในประเทศไทยและที่อื่นๆ ก็ยังสื่อสารภาษามอญกันรู้เรื่อง ยกเว้นคำศัพท์บางคำที่ยืมมาจากภาษาถิ่น³⁷

เป็นที่น่าเสียดายว่า ในขณะที่ปัจจุบันพวกมอญใหม่อายุ 40 ปีขึ้นไปยังสามารถพูดภาษามอญกันอยู่ทั่วไปในชุมชนชาวมอญและผู้คนที่ยังต่ำกว่านี้จนกระทั่งถึงเด็กเล็กๆ ก็ยังเข้าใจภาษามอญและพูดได้บ้าง³⁸ แต่มอญนครนายกที่มีอายุ 80 ปีลงมาไม่สามารถพูดภาษามอญได้อีกแล้ว ภาษามอญของชาวมอญนครนายกคงหลงเหลืออยู่ในการท่องมนต์คาถาในพิธีกรรมการรำผีหรือการบูชาผีบรรพบุรุษเท่านั้น³⁹

2.5 อาหาร อาหารของชาวมอญไม่แตกต่างจากอาหารผู้คนในท้องถิ่นต่างๆ ของประเทศไทย อาหารที่มีกำเนิดจากมอญซึ่งเป็นที่รู้จักกันคือขนมจีน ซึ่งที่จริงเป็นอาหารมอญ โดยออกเสียงเพี้ยนมาจากคำมอญว่า “คะนอมจิน” แปลว่าทำสุก ในบางถิ่นมีการประดิษฐ์อาหารจากพืชพื้น-

³³ ณ บ้านลาวนครนายก เช่น ที่บ้านหนองแสนตอ อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก ชาวบ้านจะจัดงานทำบุญร่วมกันเพื่อทำขวัญข้าวภายหลังการเก็บเกี่ยวเสร็จสิ้นลงส่วนในช่วงที่ข้าวตั้งท้องจะประดิษฐ์กระทงใส่อาหารประดับธงกระดาษไม่ได้ทำเป็นเรือนไม้ไผ่ล้อมภาชนะ นายสุวัจน์ จารยดี, ชาวลาวบ้านหนองแสนตอ นครนายก, 22 พฤษภาคม 2549

³⁴ ผู้สนใจรายละเอียดโปรดดู “พิธีกรรมมอญ”, Mon Studies.com (22 May 2006), http://www.monstudies.com/show_content.php?topic_id=26&main_menu_id=

³⁵ สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรศีลพรด, เจ้าอาวาสวัดท่ากระดาน อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก, 22 พฤษภาคม 2549, นางห้อย กองแก้ว, ชาวมอญบ้านเอี่ยมประดิษฐ์ นครนายก, 25 เมษายน 2549 และนายล้วน คือนั่น, ชาวมอญบ้านทางกระบือ นครนายก, 22 พฤษภาคม 2549

³⁶ ผู้สนใจรายละเอียดโปรดดู “ภาษามอญ”, Mon Studies.com (22 May 2006), http://www.monstudies.com/Index.php?main_menu_id=4

³⁷ สุจิตต์ลักษณ์ ดิมดุง และคณะ, มอญ บทบาทด้านสังคม วัฒนธรรม ความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปีของกรุงรัตนโกสินทร์ หน้า 12-13.

³⁸ สัมภาษณ์ พันเอกเฉลิม เรื่องทอง, ชาวมอญหางดง เชียงใหม่ และ พันเอกสุรชัย โล่ห์จินดา, ชาวมอญบางขันหมาก ลพบุรี, 17 ตุลาคม 2548

³⁹ สัมภาษณ์ นางห้อย กองแก้ว, ชาวมอญบ้านเอี่ยมประดิษฐ์ นครนายก ได้งในการรำผีมอญ, 25 เมษายน 2549

บ้าน เช่น ทอดมันใส่หน่อกระลา นอกจากนั้นยังมี กระละแม แกงมอญ ข้าวทิพย์มอญ แกงเลียง แกงส้ม เป็นต้น⁴⁰ ในเขตนครนายกชาวมอญมีอาหารการกินคล้ายกัน ยกเว้นอาหารเฉพาะที่ลงท้ายด้วยคำว่า “มอญ” ชาวมอญนครนายกยังคงการทอ กระละแมและข้าวเหนียวแดงในงานเทศกาลต่างๆ ที่น่าสังเกตคือ ชาวมอญนครนายกจะรับประทานขนมจีนกับแกงไก่เท่านั้น⁴¹

2.6 การแต่งกาย ชาวมอญมีการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์คือ การทอมสไบมอญที่เรียกว่า “ญาดสะเหรีมโตลง” การนุ่งผ้านุ่งของผู้หญิงและโสร่งของผู้ชาย การใส่เสื้อคอกลมผ่าอกตลอด⁴² เป็นที่น่าสังเกตว่าการแต่งกายแบบมอญคือ นุ่งโจงผ้า มีผ้าแถบห้อยคอแบบมอญนั้น มอญนครนายกจะยังคงแต่งอยู่ในเวลาประกอบพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ รำผีมอญ และชาวมอญนครนายกอายุ 40 ปีขึ้นไปส่วนใหญ่ผ่านวัยเด็กโดยบนศีรษะทำผมจุก ผมแกละ ผมเปีย ผมโก๊ะ เหมือนเด็กๆ มอญโดยทั่วไป⁴³

2.7 การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมมอญภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ การพัฒนาประเทศภายหลังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเมื่อประมาณ 40 กว่าปีที่ผ่านมา ได้

นำความเปลี่ยนแปลงมาสู่สังคมชาวมอญนครนายกเช่นเดียวกับประชาชนในภูมิภาคอื่นๆ ของไทย เมื่อสังคมได้เปลี่ยนจากเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรมและกลายเป็นส่วนหนึ่งของโลกทุนนิยม แนวความคิดวัตถุนิยม การศึกษา การประกอบอาชีพในสังคมแบบใหม่ มีผลให้ผู้คนซึ่งเคยทำกินอยู่ในพื้นที่และดำรงวิถีชีวิตตามแบบอย่างของบรรพบุรุษมาช้านาน ต้องมีวิถีชีวิตแบบใหม่หรืออพยพไปทำกินในเขตอุตสาหกรรม อันนำไปสู่การล่มสลายของสถาบันครอบครัว ภูมิปัญญา องค์ความรู้ การไม่เชื่อหรือสำนึกบุญคุณในสิ่งเหนือธรรมชาติซึ่งเป็นพื้นฐานของอุดมคติในสังคมและที่สำคัญที่สุดคือการสูญเสียอุดมคติและวิถีการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมและเป็นเอกลักษณ์ของสังคมที่สืบทอดมา⁴⁴

เมื่อเปรียบเทียบชาวมอญนครนายกกับ “พวกมอญใหม่” อาจกล่าวได้ว่าปัจจุบันในขณะที่ “พวกมอญใหม่” ยังสามารถดำรงและสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีของตน เช่น การพูดภาษามอญ รับประทานอาหาร หรือแต่งกายแบบมอญ ฯลฯ เอาไว้ได้ระดับหนึ่ง แต่ชาวมอญนครนายกได้สืบทอดวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของสังคมมอญของตนมาค่อนข้างน้อย และยังได้ผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมกับชาวไทยกลุ่มอื่นๆ จนยากที่จะแยกออก เอกลักษณ์เดียวซึ่งสามารถ

⁴⁰ ผู้สนใจรายละเอียดโปรดดู “อาหารการกินมอญ”, **Mon Studies.com** (22 May 2006), http://www.monstudies.com/index.php?main_menu_id=4

⁴¹ สัมภาษณ์ นางแหวน ชนะทุกข์, ชาวมอญบ้านนา นครนายก ได้งในการรำผีมอญบ้านนา, 20 กรกฎาคม 2549

⁴² ผู้สนใจรายละเอียดโปรดดู “เอกลักษณ์การแต่งกายมอญ”, **Mon Studies.com** (22 May 2006), http://www.monstudies.com/index.php?main_menu_id=5

⁴³ สัมภาษณ์ นางห้อย กองแก้ว ได้งในการรำผีมอญบ้านเอี่ยมประดิษฐ์, 25 เมษายน 2549 และนางแหวน ชนะทุกข์, ชาวมอญนครนายก ได้งในการรำผีมอญบ้านนา, 20 กรกฎาคม 2549

⁴⁴ ผู้สนใจโปรดดูรายละเอียดใน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ข้าวกับวิถีชีวิตไทย พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2541), หน้า 31 และเอี่ยม ทองดี, ข้าว วัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง (กรุงเทพฯ : มติชน, 2538), หน้า 47-54.

ซึ่งความแตกต่างระหว่างชาวมอญกับผู้คนกลุ่มอื่นๆ คือ การนับถือผีบรรพบุรุษมอญหรือ “ผีมอญ” ซึ่งชาวมอญนครนายกยังคงสืบทอดมา

3. การนับถือผี : สายใยสุดท้าย ซึ่งเกาะเกี่ยวชาวมอญนครนายก

พิธีรำผีมอญ เป็นพิธีกรรมสำคัญของชาวมอญ พิธีรำผีมอญเป็นการ “เลี้ยงผี” หรือบวงสรวงเพื่อระลึกถึงพระคุณของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในระดับต่างๆ ที่สิงสถิตอยู่ในอาณาบริเวณนั้น ตั้งแต่ผีบรรพบุรุษผีประจำตระกูล ผีประจำคุ่มบ้าน ผีบริวาร ผีตกทุกข์ได้ยาก ผีเจ้าทุ่ง ผีเจ้าท่า ผีวีรบุรุษ ตลอดจนผีเมือง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในทุกระดับนี้ต่างอำนาจพรแก่การดำรงชีพในรอบปีที่ผ่านมา นอกจากนั้น การเลี้ยงผียังเป็นการเฉลิมฉลองหลังจากเสร็จสิ้นฤดูเก็บเกี่ยว

นอกจากการบวงสรวงเพื่อระลึกถึงพระคุณของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำตระกูลและคุ่มบ้านหรืออาณาบริเวณแถบนั้นแล้ว การเลี้ยงผียังเป็นการรวมญาติพี่น้อง ลูกหลานเพื่อให้รู้จักกันและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยการจัดให้มีประเพณีเลี้ยงผีประจำตระกูล และเลี้ยงผีประจำคุ่มบ้านหรือผีโรงขึ้นทุกปี ลูกหลานในตระกูลต่างนำสิ่งของจำนวนมากมาถวายผี นอกจากนั้นคราวใดที่คนในวงศ์ตระกูลขาดความสามัคคี ไม่ตระหนักถึงความสำคัญของบรรพบุรุษ หรือต้องการสร้างขวัญกำลังใจเนื่องจากมีคนเจ็บไข้ ซึ่งเชื่อว่าเป็นเพราะยังไม่ได้รับผีมาเพื่อเป็นมิ่งขวัญของบ้าน ชาวบ้านจะต้องจัดให้มีการเลี้ยงผีขึ้น

กำหนดการจัดรำผีมอญในจังหวัดต่างๆ แตกต่างกันไป โดยเฉพาะ “พวกมอญใหม่” ซึ่งอพยพมาในสมัยต้นรัตนโกสินทร์หลายกลุ่ม เช่น ที่อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ตำบลบางชัน-หมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ฯลฯ จะจัดพิธีรำผีมอญในระหว่างเดือน 6 เป็นต้น⁴⁵ ส่วนในเขตจังหวัดนครนายกการบูชาผีบรรพบุรุษหรือการรำผีมอญกำหนดการการรำผีมอญแตกต่างกันไปบ้าง เช่น ในเขตตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนา จัดขึ้นหลังเสร็จสิ้นฤดูเก็บเกี่ยวจนกระทั่งก่อนเข้าพรรษา ส่วนในเขตตำบลพรหมณี อำเภอเมือง จะจัดเสร็จสิ้นก่อนเดือน 6 ซึ่งคล้ายกับพวกมอญบางชันหมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี⁴⁶ ฯลฯ

ชาวมอญในประเทศไทยยังคงสืบทอดการนับถือบรรพบุรุษอย่างเคร่งครัด แม้ในชุมชนที่ชาวมอญอาศัยอยู่อย่างกลมกลืนอยู่ในภูมิภาคต่างๆ การนับถือ “ผี” จึงเป็นเครื่องแสดงว่าคนคนนั้นสืบเชื้อสายมาจากชาวมอญ⁴⁷

3.1 ความสำคัญและบทบาทในสังคมของพิธีรำผีมอญ

การรำผีมอญมีความสำคัญมากต่อการคงอยู่ของวิถีชีวิตมอญในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นพิธีกรรมที่มีวัตถุประสงค์สำคัญดังนี้

3.1.1 การบูชาบรรพบุรุษ ผีประจำตระกูลหรือผีประจำคุ่มบ้าน

เป็นการรักษาความเชื่อดั้งเดิมของสังคมก่อนที่พุทธศาสนาจะเข้ามา มีอิทธิพลในดินแดนแถบนี้ เป็นการแสดงความผูกพัน เป็นอันหนึ่งอันเดียว และเอกลักษณ์ความ

⁴⁵ สัมภาษณ์ พันเอกสุรชัย โล่จินดา, ชาวมอญบางชันหมาก ลพบุรี, 17 ตุลาคม 2548

⁴⁶ สัมภาษณ์ นางห้อย กองแก้ว ได้งในการรำผีมอญบ้านเอี่ยมประดิษฐ์, 25 เมษายน 2549 และนางแหวน ชนะทุกข์, ชาวมอญนครนายก ได้งในการรำผีมอญบ้านนา, 20 กรกฎาคม 2549

⁴⁷ ผู้สนใจรายละเอียดโปรดดู ไฉน สนสกุล การอ้างชาติพันธุ์และการผสมกลมกลืนของชาวมอญ: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนบางชันหมาก จังหวัดลพบุรี วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535, หน้า 50-73.

เป็นเจ้าของบรรพบุรุษของตน ตามปกติในแต่ละหมู่บ้านจะมีศาลหลายศาล ซึ่งเป็นสถานที่สิงสถิตของผีประจำตระกูลหรือผีประจำหมู่บ้าน ได้แก่ ศาลเสาเดียวหรือศาลพระภูมิ เป็นสถานที่สิงสถิตของเทวดาซึ่งได้รับอิทธิพลแนวความคิดเรื่องเขาพระสุเมรุ ศาลสี่เสาเป็นศาลเจ้าที่หรือผีบ้าน ส่วนผีบรรพบุรุษหรือผีเรือน ไม่มีการตั้งศาลแต่จะใช้วิธีจุดธูปเทียนบูชา นอกจากนี้ยังมีศาลผีเจ้าทุ่งผีเจ้าท่า ซึ่งเป็นการบูชาธรรมชาติที่เชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สิงสถิต แต่ละท้องถิ่นมีชื่อและตำนานเฉพาะตัว ผีเจ้าทุ่ง ผีเจ้าท่า จะคุ้มครองหมู่บ้านและท้องทุ่งนั้น ไม่แผ่บาปมีไปทีอื่น การบูชาผีบรรพบุรุษจึงเป็นการแสดงความสำนึกบุญคุณซึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้คุ้มครองให้สังคมร่มเย็นเป็นสุข⁴⁸

3.1.2 การแก้บนหรือการขอขมาในการ “ผีดผี” หรือการเสี่ยงทาย เช่น คนในบ้านเกิดการเจ็บป่วย หรือลูกหลานในบ้านหายสาบสูญ เจ้าของบ้านจะทำการบนบานศาลกล่าว เพื่อผีจะได้มาคุ้มครองและรักษาคนในครอบครัว ในกรณีการ “ผีดผี” ซึ่งเป็นการกระทำผีดต่อผีที่ตนนับถืออยู่ เป็นการขอขมาผี นอกจากนั้นยังเป็น “การเสี่ยงทาย” เมื่อเกิดเภทภัยร้ายแรงต่างๆ หรือต้องการที่จะรู้อนาคตด้วย⁴⁹

3.2 ขนบในการประกอบพิธีกรรม ห้วงเวลาในการประกอบพิธีกรรมการรำผีของชาวมอญในภูมิภาคต่างๆ ในประเทศไทยอาจมีความแตกต่างกันในรายละเอียดอยู่บ้าง เช่น ชาวมอญบางชนหมาก อำเภอมะนัง จังหวัดลพบุรี จะ

กระทำเฉพาะในเดือน 6 สำหรับชาวมอญนครนายกการรำผีมอญมักกระทำหลังเสร็จสิ้นฤดูเก็บเกี่ยวจนกระทั่งถึงก่อนเข้าพรรษา และไม่ประกอบพิธีในวันพระ การรำผีของมอญนครนายกแบ่งได้เป็น 3 ระดับตามวัตถุประสงค์ มีขั้นตอนและวิธีการแตกต่างกันดังนี้

1. การเลี้ยงผีประจำหมู่บ้านตลอดจนผีที่ปกป้องคุ้มครองอาณาบริเวณนั้นทั้งหมด กระทำปีละ 1 ครั้ง

2. การเลี้ยงผีบรรพบุรุษหรือผีประจำตระกูล กระทำปีละ 1 ครั้ง

3. การเลี้ยงผีเพื่อแก้บนและขอขมา

การรำผีมอญในเขตจังหวัดนครนายกส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์และวิธีการคล้ายคลึงกันแต่อาจแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดในแต่ละหมู่บ้าน⁵⁰

3.2.1 การเลี้ยงผีประจำหมู่บ้านตลอดจนผีที่ปกป้องคุ้มครองอาณาบริเวณนั้นทั้งหมด หรือการรำผีโรง ในแต่ละปีชาวมอญจะจัดให้มีพิธีการเลี้ยงผีประจำหมู่บ้านตลอดจนผีที่ปกป้องคุ้มครองอาณาบริเวณแถบนั้นทั้งหมดขึ้นที่เรียกว่า “การรำผีโรง” การรำผีโรงเป็นพิธีใหญ่ของแต่ละหมู่บ้าน จัดขึ้นปีละ 1 ครั้ง มีจุดมุ่งหมายเพื่อบวงสรวงและระลึกถึงพระคุณของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านซึ่งอำนวยพรในการดำรงชีพในรอบปีที่ผ่านมา พร้อมๆ กับการเฉลิมฉลองหลังจากเสร็จสิ้นฤดูเก็บเกี่ยว ถือเป็นโอกาสเลี้ยงขอบคุณที่เพื่อนจากหมู่บ้านอื่นซึ่งมาช่วยลงแขกในการทำนาหรือประกอบกิจกรรมอื่นๆ ในปีนี้

⁴⁸ ผู้สนใจรายละเอียดโปรดดู จัตรทิพย์ นาดสุภา และพรพิไล เลิศวิชา, วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย หน้า 214-215.

⁴⁹ ผู้สนใจรายละเอียดโปรดดู “ฐานข้อมูลมอญศึกษา”, infoma.sac.or.th (21 April 2006), <http://infoma.sac.or.th/www/database/mons/index.htm>

⁵⁰ ข้อมูลต่อไปนี้จากการสัมภาษณ์ นางแหวน ชนะทุกข์, ชาวมอญนครนายก ได้ในการรำผีมอญบ้านนา, 20 กรกฎาคม 2549

ผ่านมาและเป็นการเลี้ยงขอบคุณล่วงหน้าสำหรับการที่จะมาช่วยเหลือกันอีกในปีต่อไปด้วย

ขั้นตอนในการเตรียมการคือ อันดับแรก “ไต้ง” ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมจะกำหนดวันเลี้ยงผีขึ้น ต่อจากนั้นเจ้าภาพจะต้องบอกกล่าวญาติพี่น้องที่นับถือผีเดียวกันให้มาร่วมงาน จะขาดตกผู้ใดมิได้ พร้อมทั้งเชิญแขกอื่นๆ มาร่วมพิธีซึ่งอาจไม่เฉพาะแค่ชาวมอญเท่านั้น เมื่อถึงวันงานซึ่งจะประกอบด้วยวันก่อนพิธีหรือวันสุกดิบกับวันรำผีนั้น ในวันสุกดิบ ไต้ง ผู้นำจะอำนวยการในการประกอบพิธีทั้งหมด เริ่มจากการเตรียมสถานที่ ปลุกโรงพิธีภายในบริเวณบ้าน โรงพิธีมีลักษณะเป็นโรงไม่มีฝา หลังคามุงจาก มีเสา 8 เสา พร้อมพาโล ปลุกไปตามทิศตะวันออก-ตะวันตก หันหน้าโรงไปทางทิศตะวันตก เมื่อปลุกโรงเสร็จก็จะตกแต่งโรงด้วยผ้าสีสดสีต่างๆ เช่น สีชมพู ฯลฯ ประดับด้วยดอกไม้สวยงาม พร้อมปลุกต้นกล้วยตานีไว้ 1 ต้นที่หน้าโรง ภายในโรงจะจัดให้มีแคร่สำหรับวางของที่ใช้ประกอบในการรำผี เช่น เครื่องเช่นไห้วผี อุปกรณ์ประกอบการรำ เช่น หอก กริช รูปปั้นสัตว์ ฯลฯ⁵¹ การประกอบพิธีรำผีมอญจะกระทำในโรงพิธีเป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้จึงเรียกกันว่า “รำผีโรง”

นอกจากนั้น ในวันสุกดิบไต้งจะอำนวยการจัดสิ่งของซึ่งใช้ประกอบในการรำผี ได้แก่ อ่างสำหรับสงน้ำ อาหารและขนมชนิดต่างๆ เพื่อใช้ประกอบพิธี ขนมส่วนใหญ่จะทำจากแป้งข้าวเหนียวและน้ำตาล ได้แก่ ขนมกง ขนมขะมัด ขนมนางเล็ด ขนมต้ม ขนมหลิ้นหมา ข้าวเหนียวหน้าตาฉีก ส่วนของไห้วอื่นๆ มีกล้วย ต้นกล้วยตานี มะพร้าวแก่ สับปะรดหรือขนุน (เรียกหมาก

หนาม) ไก่ หัวหมูและหมูแแถบ ปลาช่อนย่าง แองเต่า เหล้าขาว ฯลฯ และยังต้องทำอาหารคาวอื่นๆ ซึ่งเป็นอาหารที่รับประทานกันตามบ้าน โดยทั่วไปไว้สำหรับเลี้ยงผู้ร่วมพิธีด้วย

ในวันพิธี พิธีเริ่มต้นเวลาประมาณ 09.00 นาฬิกา เมื่อไต้งจุดธูปเทียนเชิญหม้อที่สถิตีบรรพบุรุษ 5 ใบจากหิ้งลงมาสรงน้ำ ประพรมด้วยแป้งหอม ขมิ้นและน้ำอบ พร้อมประดับด้วยใบสำพร้าวมญ ดอกปรีอ และก้านกล้วย แล้วจึงนำหม้อไปวางไว้ ณ โรงพิธี

ต่อจากนั้นไต้งจะจุดธูปเทียนทำพิธี “เปิดโรง” แล้วจึงเชิญผีซึ่งสถิต ณ อาณาบริเวณนั้นทั้งหมด ได้แก่ ผีเรือน พระภูมิ เจ้าที่ ผีบรรพบุรุษ ผีประจำคุ่มบ้าน ผีวีรบุรุษ (เช่น ผีเจ้าพ่อขุนด่าน ผีปลัดจางวีรบุรุษของชาวนครนายก) ผีเสื้อบ้านเสื้อเมือง ตลอดจนผีบิรवार และผีที่ตกทุกข์ได้ยาก ฯลฯ มารับเลี้ยง

เมื่อมโหรี ปี่พาทย์เริ่มบรรเลง ไต้งและคณะหรือลูกน้องที่เป็นร่างทรงของผีต่างๆ เท่านั้นจะอยู่ในโรงพิธี ผู้ร่วมพิธีอื่นๆ จะเฝ้าดูอยู่ภายนอกโรง ไต้งจะอำนวยการเชิญผี ไหว้หัวหยวก กราบ 3 ครั้ง จัดขันหมาก 1 คู่ ให้ขันหมาก 3 ลา โปรยข้าวตอก ต่อมาผีจะเริ่มเข้าไต้งและลูกน้องไต้งจะเป็นผู้จัดลำดับว่าผีใดจะมาเข้าประทับทรงตัวไต้งเองหรือลูกน้องซึ่งเป็นร่างทรงก่อนหรือหลัง โดยจะสังเกตได้จากการที่คนทรงนำเครื่องแต่งกายประจำของผีใดมาแต่งกายหรือนำอุปกรณ์ใดมาใช้ประกอบการรำ ผีตนใดเคยประทับร่างทรงใดก็จะประทับคนๆ นั้นไม่เปลี่ยนแปลง

⁵¹ ปัจจุบันอาจมีการดัดแปลงใช้เต็นท์สำเร็จรูปทำเป็นโรงพิธี อย่างไรก็ตาม ไต้งจะต้องตกแต่งให้เหมือนเมื่อครั้งมีการสร้างโรง เช่น ต้องมีการวางแถบใบจากในเต็นท์ การตกแต่งด้วยดอกไม้ การปลุกต้นกล้วยตานีและการวางแคร่ในทิศทางเดิม เป็นต้น

ในการรำผีประกอบด้วยการรำชุดต่างๆ จำนวน 15 ชุด เช่น รำดาบ รำกริช รำผีช้าง ผีม้า ผีควาย ฯลฯ ผีแต่ละตนจะแต่งกายแตกต่างกันไป⁵² แต่โดยทั่วไปจะแต่งกายแบบมอญคือ นุ่งผ้าโจงกระเบน มีผ้าแถบคล้องคอ เมื่อผีจะเข้า ร่างทรงจะโหนผ้าขาวม้าเพื่อให้ผีเข้า และรำตาม จังหวะดนตรีที่บรรเลงซึ่งขณะรำร่างทรงจะตีมโหรี รับประทานเครื่องเซ่น (ตีมโหรีเป็นส่วนใหญ่นำรับประทานเครื่องเซ่นเพียงเล็กน้อย) และพูดคุยกับลูกหลาน⁵³ ในการเข้าประทับทรง ผีอาจจะเข้าที่ละตนหรือเข้าพร้อมกันหลายๆ ตนก็ได้ ผีจะรำไปเรื่อยๆ จนกระทั่งผู้รำลืมนั่งกับพื้นแสดงว่า ผีออกจากร่างทรงแล้ว

การเลี้ยงผีในพิธีรำผีโรงจะดำเนินอยู่ตลอดทั้งวัน ระหว่างเลี้ยงอาหารผี จะมีงานเลี้ยงอาหาร แก่ผู้ร่วมพิธีซึ่งเฝ้าดูพิธีอยู่ภายนอกโรง เมื่อพิธีสิ้นสุดลง ก่อนที่ผู้ร่วมงานแยกย้ายกันกลับบ้านจะมีการแบ่งอาหารจานที่ผีกินระหว่างการรำให้ไต่งและลูกน้องนำกลับไปรับประทานที่บ้าน เนื่องจากผู้รำผีแต่ละคนไม่ได้รับประทานอาหารอย่างจริงจังในระหว่างการรำ

3.2.2 การเลี้ยงผีบรรพบุรุษหรือผีประจำตระกูล ชาวมอญมีความเชื่อสืบทอดกันมาว่า แต่ละตระกูลจะต้องมีผู้แทนในตระกูล “รับผี” บรรพบุรุษประจำตระกูลของตนสืบทอดต่อเนื่องกันไป โดยแต่ละตระกูลจะมอบหมายให้ทายาทที่

เป็นชายในตระกูลเป็นผู้สืบทอด “รับผี” ซึ่งจะเรียกผู้สืบทอดว่า “ต้นผี” โดยอาจสืบทอดตามสายบิดา-บุตร หรือพี่-น้อง ก็ได้ หากผู้ที่ได้รับมอบหมายผู้ใดไม่ “รับผี” บรรพบุรุษมาบูชา ก็จะมีอันเป็นไป เช่น เจ็บไข้ได้ป่วย ฯลฯ แต่ละตระกูลจึงมีผีบรรพบุรุษสถิตอยู่ ณ บ้านต้นผีเท่านั้นซึ่งจะถือเป็นหัวหน้าตระกูล บ้านต้นผีเป็นศูนย์กลางให้ญาติพี่น้องสมาชิกในตระกูลมาบวงสรวงผี สำหรับมอญบ้านนา นครนายกจะกำหนดให้มีการเลี้ยงผีประจำตระกูลปีละ 1 ครั้ง ในวันใดวันหนึ่งหลังสิ้นสุดฤดูเก็บเกี่ยวจนถึงก่อนเข้าพรรษา

ขั้นตอนการเลี้ยงผี คล้ายกับพิธีรำผีโรง แต่เป็นพิธีกรรมซึ่งลดขนาดลงมา บางทีจึงเรียกว่า “ไหว้ราบ” เริ่มจากการนัดหมายว่าจะเลี้ยงผีในวันใด โดย “ไต่ง” จะเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเลี้ยงทั้งหมดเช่นเดียวกัน เริ่มจากการกำหนดสิ่งของประกอบพิธี เครื่องเซ่นหรือเลี้ยงผีอันประกอบด้วยของคาวหวานต่างๆ ซึ่งคล้ายกับการรำผีโรงแต่อาจมีจำนวนน้อยกว่า⁵⁴ ไต่งจะเชิญผีให้มากินเลี้ยง กำหนดจัดลำดับการประทับทรงของผี ในการรำผี ไต่งกับลูกน้องจะรำคล้ายคลึงกันกับการรำผีโรง แต่จำนวนลูกน้องน้อยลง

ในการทำพิธีผู้ร่วมพิธีประกอบด้วยสมาชิกในตระกูลกับไต่งและคณะหรือลูกน้องเท่านั้น ไม่อนุญาตให้บุคคลภายนอกเข้าร่วม สถานที่ทำพิธี

⁵² แต่โบราณมอญเจ้าของบ้านจะจัดเสื้อผ้าสำหรับรำผีไว้ประจำผีแต่ละตน และจะดูแลรักษาอย่างดีเพราะถือว่าเป็นของผี ปัจจุบันในบ้านมอญหลายบ้านยังคงปฏิบัติตามนี้อยู่ ยกเว้นเฉพาะที่ตำบลบ้านนา นครนายก ผู้รำผีมอญจะเป็นผู้นำเสื้อผ้าสำหรับรำมาเอง

⁵³ ในบางท้องถิ่นของนครนายกและในหมู่พวกมอญใหม่ เวลาผีเข้าร่างทรงยังคงพูดภาษามอญแต่ในเขตตำบลบ้านนาไม่พูดภาษามอญกันแล้ว

⁵⁴ แต่อาจบอกได้ว่าในโอกาสต่อไปถ้ารำร่ายยิ่งขึ้นไปกว่านี้จะจัดให้มากยิ่งขึ้น

คือ บริเวณบ้านนั่นเอง ไม่จำเป็นต้องปลูกโรงพิธี พิธีกรรมจะคล้ายกับพิธีรำผีโรง เริ่มจากไต้งจะ จุดธูปเทียนอัญเชิญผีประจำตระกูลมารับเลี้ยง เชิญหม้อที่สถิตของผีจำนวน 5 ใบ อันเป็น ตัวแทนของผีพ่อแม่ปู่ย่าตายายมาสร่งน้ำ ประพรม ขมิ้น น้ำมัน ตกแต่งด้วยดอกไม้ ต่อจากนั้นไต้ง จะเชิญผีบรรพบุรุษซึ่งมีหลายคนลงมาประทับ ทรงในร่างทรงซึ่งได้แก่ไต้งหรือลูกน้อง โดยไต้ง จะเป็นผู้จัดลำดับว่าผีบรรพบุรุษผู้ใดมาประทับ ร่างของไต้งหรือลูกน้องคนใด ซึ่งปกติผีบรรพบุรุษ ผีใดเคยมาเข้าร่างทรงคนใดก็จะมาเข้าร่างเดิมไม่ เปลี่ยนแปลง เมื่อผีมาประทับทรงแล้ว ผู้ที่ผีเข้า จะร่ายรำประกอบ รับประทานเครื่องเช่นไหว้และ ต้มสุรา เมื่อร่ายรำได้ระยะเวลาหนึ่งผีก็จะออก ในการประทับทรงผีอาจจะเข้าไต้งและลูกน้องใน คณะที่ละคนหรือพร้อมกันหลายๆ คนก็ได้ การ เลี้ยงผีประจำตระกูลส่วนใหญ่จะดำเนินการเสร็จ สิ้นในวันเดียว

3.2.3 การเลี้ยงผีเพื่อแก้บนและขอขมา
การเลี้ยงผีหลังจากที่สมประสงค์ตามที่บนบานไว้ จะกระทำในโอกาสต่างๆ เช่น เมื่อมีการบนบาน ผีบรรพบุรุษเพื่อให้ลูกหลานประสบผลสำเร็จใน โอกาสต่างๆ การขอขมาเมื่อเกิดการ “ผิดผี” การ เสี่ยงทาย การบนบานศาลกล่าว เพื่อผีจะได้มา คุ่มครองและรักษาคนในครอบครัวซึ่งเจ็บไข้ได้ป่วย เป็นต้น พิธีกรรมมีดังนี้ เมื่อเกิดเภทภัยขึ้นในบ้าน ไต้งจะได้รับเชิญมา “ไหว้” ผี โดยนำเครื่องเช่น ประกอบด้วยกระบุง 1 ใบใส่มะพร้าวทั้งเปลือก ธูป เทียน ถั่ว งา น้ำมันมะพร้าว เหล้าขาว มา ถวายผีและอ้อนวอนขอให้ผีเมตตา

เมื่อผีเมตตาให้ลูกหลานได้สมประสงค์ แล้ว ลูกหลานก็จะประกอบพิธีรำผี เนื่องจาก สำนึกถึงบุญคุณบรรพบุรุษที่ได้ช่วยเหลือลูกหลาน

ให้พ้นทุกข์ ลูกหลานก็จะเชิญไต้งและลูกน้องมา ประกอบพิธี โดยเริ่มต้นจากการรื้อกระบุงที่เช่นผี ก่อนหน้านี้นำทิ้งไป แล้วจึงประกอบพิธีรำผีซึ่งมี การดำเนินการคล้ายกับการเลี้ยงผีบรรพบุรุษหรือ ผีประจำตระกูลประจำปีนั่นเอง

3.3 กระบวนการสืบทอดพิธีกรรมรำผีมอญ
การถ่ายทอดพิธีกรรมรำผีมอญ จะสืบทอดจาก ไต้งรุ่นหนึ่งสู่ไต้งอีกรุ่นหนึ่ง ก่อนไต้งท่านใดจะ เสียชีวิต ไต้งจะทำพิธีครอบครู โดยท่องมนต์ คาถาเป็นภาษามอญ เป่ากระหม่อมให้ผู้สืบทอด ความเป็นไต้ง อย่างไรก็ตาม ไต้งในรุ่นปัจจุบัน แม้จะมีอายุมากกว่า 70 ปีแล้ว แต่เนื่องจากไม่มีการพูดภาษามอญในชุมชน ทำให้มิได้สืบทอด มนต์คาถาภาษามอญนั้นอีกต่อไป เมื่อจะกระทำ พิธีครั้งใดก็จะระลึกถึงครูอาจารย์แล้วจึงเริ่ม ประกอบพิธีไปตามพิธีกรรมซึ่งสืบทอดจากครูมา

ในการประกอบพิธีกรรมรำผีมอญในปัจจุบัน เนื่องจากชาวมอญนครนายกยังยึดมั่นในการบูชา ผีบรรพบุรุษ ไต้งจึงได้รับเชิญให้ไปเป็นไต้งในการ รำผีมอญอย่างต่อเนื่อง ในปีที่เศรษฐกิจดีอาจจะ ได้รับเชิญให้ประกอบพิธีถึงอาทิตย์ละ 2-3 ครั้ง ใน การทำพิธีถ้าเป็นการเลี้ยงผีบรรพบุรุษหรือรำผีโรง ซึ่งเป็นงานใหญ่ เจ้าภาพจะต้องมีค่าใช้จ่ายอย่าง น้อย 15,000 บาท ค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่จะเป็นค่า จัดเตรียมสิ่งของในการทำพิธี สำหรับค่าตอบแทน แก่ไต้งซึ่งอำนวยความสะดวกงานทั้งในวันสุกดิบและ วันพิธีเจ้าภาพมักจะตอบแทนเป็นจำนวนเงิน 700 บาท ส่วนลูกน้องอีก 6-7 คนซึ่งจะมาร่วมงาน เฉพาะวันรำผีคนละ 300 บาท

ส่วนในการรำผีมอญซึ่งจัดที่บ้านนั้นเจ้าภาพ จะมีค่าใช้จ่ายในการเตรียมสิ่งของในการทำพิธี อย่างน้อย 1,000 บาท ส่วนค่าตอบแทนแก่ไต้ง กับลูกน้องอีกประมาณ 4 คนนั้น เจ้าภาพจะมอบ

ให้ตามแต่ศรัทธา⁵⁵

3.4 สัญลักษณ์แห่งวิถีชีวิตในสังคม พิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษหรือการรำผีมอญนอกจากจะมีวัตถุประสงค์สำคัญในการแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อบรรพบุรุษแล้ว รายละเอียดในพิธีกรรมก็มีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่งเพราะเป็นสัญลักษณ์แสดงความอุดมสมบูรณ์ ความเคารพ และการดำรงอยู่อย่างกลมกลืนกับธรรมชาติและ การอยู่ร่วมกัน อย่างร่มเย็นเป็นสุขของสังคม พิธีกรรมรำผีมอญของชาวนครนายกสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตที่สำคัญ⁵⁶ เช่น

3.4.1 การสร้างความสามัคคีแก่สังคม เช่น ในพิธี การรำควาย มีการนำรูปปั้นควาย 2 ตัวมาชนกันจนแตกหัก หรือ การรำดาบ การตีฉิ่ง เป็นการต่อสู้กันด้วยอาวุธแบบเล่นลิเก ฯลฯ เป็นสัญลักษณ์ว่า ให้ทะเลาะเบาะแว้งเฉพาะในโรงพิธีเท่านั้น จะไม่มีความขัดแย้งในหมู่ผู้คนนอกโรง

3.4.2 การลำดับชั้นและการให้ความสำคัญแก่ผู้คนในสังคม ในการรำ วงพินพาทย์มอญที่บรรเลงในงานจะมีบทเพลงประจำตัวของผีแต่ละตนจะไม่มี การนำเพลงของผีตนหนึ่งมาบรรเลงกับผีอีกตนหนึ่ง

3.4.3 ความสัมพันธ์กับผู้คนภายนอกสังคม ในการเลี้ยงผี จะมีการจัดเลี้ยงผีไทยด้วย แต่จัดสถานที่เลี้ยงไว้ต่างหากภายนอกโรง ไต้ง และลูกน้องซึ่งผีประทับทรงแล้วจะต้องออกจากโรงพิธีไปทักทายผีไทยเหล่านี้อย่างเป็นระเบียบ

3.4.4 การผสมกลมกลืนกับพระพุทธศาสนา ในบางเขตของนครนายก เช่น ณ หมู่บ้านเอี่ยมประดิษฐ์ อำเภอมะนัง ตอนเช้าตรู่ก่อนจะมี

พิธีกรรมรำผีมอญ จะมีพิธีเลี้ยงพระในพระพุทธศาสนา ก่อน หลังจากพระฉันเช้าเสร็จและกลับวัดแล้ว จึงมีการเลี้ยงผี ในพิธีกรรมรำผีโรงต่อไป

3.4.5 ภูมิปัญญาในการเข้าใจธรรมชาติและการนำทุกส่วนของธรรมชาติมาใช้ประโยชน์อย่างแท้จริง ดังปรากฏในการทำอาหารระหว่างรำผีให้ผู้รำผีได้รับประทาน ในระหว่างรำผี เวลาใกล้เที่ยงไต้จะนำต้นกล้วยตานีที่ปลุกไว้หน้าโรงพิธี ซึ่งเป็นพืชที่ผู้คนสามารถนำทุกส่วนมาใช้ประโยชน์มาปรุงอาหาร ประเภทยำหัวหยวก และแกงส้มปลาช่อน ฯลฯ ให้ผู้รำผีได้รับประทาน

3.4.6 การสำนึกถึงบุญคุณของสัตว์และพืชร่วมโลกที่ยังมีชีวิตแก่มนุษย์ ในพิธีกรรม การนำลูกกระสุนมายิงไก่ (ทั้งลูกกระสุนและไก่เตรียมไว้ในโรงก่อนแล้ว) เพื่อให้ไก่หนีจากโรงไปแสดงถึงความต้องการปล่อยสัตว์ให้มีชีวิตอยู่ต่อไป

3.4.7 การรู้จัก รู้คุณค่าและรักษาธรรมชาติเพื่อให้ได้ใช้ธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ตลอดไป อาหารคาวหวานและสิ่งของเครื่องใช้ที่นำมาถวายผีก็สะท้อนถึงความอุดมสมบูรณ์และการก่อให้เกิดสิริมงคล

ฯลฯ

อาจกล่าวได้ว่า พิธีกรรมบูชาผีบรรพบุรุษของชาวมอญหรือการรำผีมอญของชาวมอญนครนายกนับเป็นเครื่องแสดงภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นการดำรงวัฒนธรรมดั้งเดิมของสังคมที่มีความเป็นอยู่อย่างกลมกลืนกับธรรมชาติ ทำให้สังคมพึ่งพาตนเองได้และพอเพียง สิ่งที่สำคัญ คือ เป็นภูมิปัญญาซึ่งแสดงถึงความเข้าใจตนเองและ

⁵⁵ สัมภาษณ์ นางแหวน ชนะทุกข์, ชาวมอญนครนายก ไต้งในการรำผีมอญบ้านนา, 20 กรกฎาคม 2549

⁵⁶ สัมภาษณ์ นางห้อย กองแก้ว, ชาวบ้านเอี่ยมประดิษฐ์ มอญนครนายก, 25 เมษายน 2549 นางแหวน ชนะทุกข์, ชาวมอญนครนายก, 20 กรกฎาคม 2549 และนายล้วน ค้อมัน, ชาวบ้านทางกระบือ มอญนครนายก, 22 พฤษภาคม 2549

สภาพแวดล้อมรอบๆ ตนเองอันเป็นประโยชน์ และช่วยแก้ปัญหาของชุมชน แม้ว่าชาวมอญนครนายกได้สืบทอดวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรม “แบบมอญ” มาค่อนข้างน้อย และยังได้ผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมกับชาวไทยกลุ่มอื่นๆ จนยากที่จะแยกออกก็ตาม หากชาวมอญนครนายกก็ยังคงยึดมั่นในการนับถือผีบรรพบุรุษมอญหรือ “ผีมอญ” อย่างเหนียวแน่น อันมีผลให้การนับถือผีบรรพบุรุษมอญหรือ “ผีมอญ” เป็นเอกลักษณ์เดียวที่สามารถชี้ความแตกต่างระหว่างชาวมอญกับผู้คนกลุ่มอื่นๆ อย่างชัดเจน

สรุป

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมภายหลังการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมาได้นำไปสู่การล่มสลายของวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมและปัญหาต่างๆ มากมาย การหันกลับมาพิจารณาสถานการณ์ปัจจุบันที่เป็นอยู่ นำไปสู่การศึกษาและทำความเข้าใจวิถีชีวิตของสังคมอาจเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น สังคมของชาวมอญนครนายกเป็นตัวอย่างหนึ่งของสังคมที่กำลังเผชิญกับการสูญเสียวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไปเกือบทั้งหมด

ชาวมอญนครนายกอพยพมาตั้งถิ่นฐาน ณ บริเวณจังหวัดนครนายกตั้งแต่สมัยอยุธยา ในปัจจุบันได้มีชุมชนมอญกระจายอยู่ในทุกอำเภอของจังหวัดนครนายก แต่ชาวมอญเหล่านี้ต่างถูกผสมกลมกลืนทางวิถีชีวิตและวัฒนธรรมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ซึ่งมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมคล้ายคลึงกันไปเกือบหมดแล้ว คงเหลือแต่มรดกสุดท้ายทางวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมซึ่งชาวมอญนครนายกยังคงดำรงไว้อย่างเหนียวแน่น คือ การบูชาผีบรรพบุรุษหรือการรำผีมอญ

พิธีกรรมบูชาผีบรรพบุรุษหรือการรำผีมอญได้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ ความคิด และวิถีชีวิตที่สืบทอดมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ อันได้แก่ความกตัญญูต่เวทีต่อบรรพบุรุษ ความรักความสามัคคีในสังคม การผสมกลมกลืนกับผู้คนภายนอกสังคม การนับถือพุทธศาสนา การเห็นความสำคัญและรักษาสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นปัจจัยกำหนดวัฒนธรรมโดยรวม และการดำรงอยู่อย่างกลมกลืนกับธรรมชาติ

สิ่งที่สำคัญคือ ความเชื่อ ความคิด และวิถีชีวิตของชาวมอญนครนายกดังกล่าวทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข เชื่อได้ว่าตราบใดที่สังคมของชาวมอญนครนายกยังคงพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษหรือการรำผีมอญนี้ไว้ได้ สังคมมอญนครนายกก็คงจะยังดำรงอยู่สืบไป

บรรณานุกรม

สิ่งพิมพ์

80 ปีศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์สุเ็ด คชเสนี 48 ปีสมคมไทยรามัญ. กรุงเทพฯ : สมคมไทยรามัญ, 2547.

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. **ข่าวกับวิถีชีวิตไทย** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2541.

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542. **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดนครนายก**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2545.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา. **วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2541.

इन สนสกล. **การดำรงชาติพันธุ์และการผสมกลมกลืนของชาวมอญ: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนบางขันหมาก จังหวัดลพบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

ขมนาด เทียมพิภพ, พันเอกหญิง, **วิถีชีวิตของชาวมอญแห่งท้องทุ่งบางขันหมาก ลพบุรี และการเปลี่ยนแปลงภายหลังการพัฒนาตั้งแต่ พ.ศ. 2504 - ปัจจุบัน ใน วารสารทางวิชาการ พ.ศ. 2548** สภาอาจารย์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า : 6-35.

ไตรสรณธัชอนุสรณ์. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระไตรสรณธัช (มาลัย ปุณฺณทาโม) ณ วัดปรเมย์ยิกาวาส 27 เมษายน พ.ศ. 2540. นายร้อยพระจุลจอมเกล้า, โรงเรียน. **ประวัติศาสตร์เมืองนครนายก**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2539.

ประเวศ วะสี. **วิกฤติหมู่บ้านไทย**. ใน ประเวศ วะสี และพิทยา ว่องกุล (บรรณาธิการ), **วิกฤติหมู่บ้านไทยทางออกและอนาคตอยู่ที่ไหน?**, หน้า 24-28. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมู่บ้าน, 2532.

พระครูวิจิตรศิลปพรต. **ประวัติโดยสังเขปของวัดท่ากระดาน**. เอกสารเผยแพร่ (อัดสำเนา).

พวงเพชร สุรัตน์กุล และพรภิรมณ์ เชียงกุล. **วิวัฒนาการของประวัติศาสตร์ไทย**. ใน **ไทยศึกษา**, หน้า 32-33. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2545.

ศรศักดิ์ ชูสวัสดิ์, ร้อยเอก. "เมืองนครนายก: ชุมชนเกษตรกรรม- เมืองนครนายก", ใน **โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, ประวัติศาสตร์เมืองนครนายก**, หน้า 55. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2539.

สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย. **ประวัติศาสตร์สังคมและการเมืองไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2527.

สุจริตลักษณ์ ดิมตุง และคณะ. **มอญ บทบาทด้านสังคม วัฒนธรรม ความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปีของกรุงรัตนโกสินทร์** งานวิจัยสถาบันภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. 2542.

สุภรณ์ โอเจริญ. **มอญในเมืองไทย**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2541.

เอี่ยม ทองดี. **ข่าว วัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพฯ : มติชน, 2538.

สัมภาษณ์

นางทัศนีย์ เอี่ยมจิตต์. **รองประธานสภาเทศบาลบ้านนา ชาวมอญนครนายก**, สัมภาษณ์ 20 กรกฎาคม 2549.

นางเนียน ยานาค. **ชาวมอญบ้านเอี่ยมประดิษฐ์ นครนายก**, สัมภาษณ์ 24 พฤษภาคม 2549.

นางปัทมา ขำดี. **ชาวมอญบ้านบางขันหมาก ลพบุรี**, สัมภาษณ์ 7 มกราคม 2548.

นางห้อย กองแก้ว. **ชาวมอญบ้านเอี่ยมประดิษฐ์ นครนายก**, สัมภาษณ์ 25 เมษายน 2549.

นางแหวน ชนะทุกข์. **ชาวมอญบ้านนา นครนายก**, สัมภาษณ์ 20 กรกฎาคม 2549.

นายชานนท์ คนชื่อ. **ชาวไทยปากพลี นครนายก**, สัมภาษณ์ 25 มิถุนายน 2548.

นายล้วน คือนั่น. **ชาวมอญบ้านทางกระบือ นครนายก**, สัมภาษณ์ 22 พฤษภาคม 2549.

นายสุชิน หดย์ย่อย. **ชาวมอญบ้านบางขันหมาก ลพบุรี**, สัมภาษณ์ 14 สิงหาคม 2548.

นายสุวัจน์ จารย์ลี. **ชาวลาวบ้านหนองแสนตอ นครนายก**, สัมภาษณ์ 22 พฤษภาคม 2549.

พระครูวิจิตรศีลพรต. เจ้าอาวาสวัดท่ากระดาน อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก, สัมภาษณ์ 22 พฤษภาคม 2549.
พันเอกเฉลิม เรืองทอง. ขวามอญหางดง เชียงใหม่, สัมภาษณ์ 17 ตุลาคม 2548.
พันเอกสุรชัย โล่ห์จินดา. ขวามอญบางขันหมาก ลพบุรี, สัมภาษณ์ 17 ตุลาคม 2548.

เว็บไซต์

การละเล่น/การแสดง. **Mon Studies.com** (22 May 2006),

http://www.monstudies.com/show_content.php?topic_id=29&main_menu_id=14

ฐานข้อมูลมอญศึกษา. **infoma.sac.or.th** (21 April 2006),

<http://infoma.sac.or.th/www/database/mons/index.htm>

ภาษามอญ. **Mon Studies.com** (22 May 2006),

http://www.monstudies.com/index.php?main_menu_id=4

ประเพณีมอญ. **Mon Studies.com** (22 May 2006),

http://www.monstudies.com/show_content.php?topic_id=26&main_menu_id=

พิธีกรรมมอญ. **Mon Studies.com** (22 May 2006),

http://www.monstudies.com/show_content.php?topic_id=26&main_menu_id=

รำมอญนิยาย. **Mon Studies.com** (22 May 2006),

http://www.monstudies.com/show_content.php?topic_id=26&main_menu_id=6

อาหารการกินมอญ. **Mon Studies.com** (22 May 2006),

http://www.monstudies.com/index.php?main_menu_id=4

เอกลักษณ์การแต่งกายมอญ. **Mon Studies.com** (22 May 2006),

http://www.monstudies.com/index.php?main_menu_id=5